فصل شکوفایی ۲

(درباره تکلیف دختران)

بسم الله الرحمن الرحیم

فصل شکوفایی ۲: درباره تکلیف دختران

نویسنده:

مجید فیاضی

ناشر چاپی:

ستاد اقامه نماز

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست ---------- ۵

فصل شکوفایی ۲: درباره تکلیف دختران ---------- ۷

مشخصات کتاب ---------- ۷

اشاره ---------- ۷

آغاز سخن ---------- ۱۵

اشاره ---------- ۱۵

فصل اول: نخستین جشن تکلیف ---------- ۲۱

نخستین جشن تکلیف ---------- ۲۱

فصل دوم: جایگاه دختران در اسلام ---------- ۲۹

سخنی با دختران ---------- ۲۹

سلام بر همه دخترانم ---------- ۳۷

فصل سوم: نوجوان و تکلیف ---------- ۴۳

بلوغ و تکلیف ---------- ۴۳

مفهوم تکلیف ---------- ۴۵

نکاتی مخصوص دختران ---------- ۴۸

جشن تکلیف (عبادت) ---------- ۵۰

نکات ضروری مربوط به جشن تکلیف ---------- ۵۳

فصل چهارم: دانستنی های تک_ل_یف ---------- ۶۷

اشاره ---------- ۶۷

شرایط تکلیف ---------- ۶۷

واجبات ---------- ۷۳

محرّمات ---------- ۷۵

توب_ه ---------- ۷۸

فصل پنجم: پوشش بانوان ---------- ۸۳

اشاره ----- ۸۳
۱. محارم دختران ----- ۸۳
۲. محارم زنان ----- ۸۴
۳. پوشش زن مسلمان ----- ۸۶
حجاب در کلام آفتاب ----- ۸۷
فصل ششم: پرسش و پاسخ ----- ۹۵
عوامل رشد و انحراف فرزندان ----- ۹۵
راهکارهای تربیت ----- ۹۹
بی توجهی کودکان به مسائل دینی ----- ۱۰۳
حفاظت از فرزندان در تهاجم فرهنگی ----- ۱۰۶
دعوت فرزندان به نماز ----- ۱۱۰
اجبار کودکان به نماز ----- ۱۱۶
آموزش نماز به فرزندان ----- ۱۲۰
آموزش نماز به نوجوانان ----- ۱۲۳
بیدار کردن فرزندان برای نماز ----- ۱۲۸
پیوست ها ----- ۱۳۵
ارتباط با دفتر مراجع ----- ۱۳۵
معرفی مراکز پاسخ‌گویی ----- ۱۳۹
درباره مرکز ----- ۱۴۵

فصل شکوفایی ۲: درباره تکلیف دختران

مشخصات کتاب

سرشناسه : فیاضی، مجید، ۱۳۶۱ -

عنوان و نام پدیدآور : فصل شکوفایی ۲: درباره تکلیف دختران/تدوین مجید فیاضی ؛ کاری از مرکز تخصصی نماز.

مشخصات نشر : تهران: ستاد اقامه نماز، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری : ۱۳۸ص.؛ ۱۱×۱۷س م.

شابک : دوره:۹۷۸-۹۶۴-۵۳۷-۰۷۱-۶ ؛ ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۷-۰۷۰-۹

وضعیت فهرست نویسی : فاپا

موضوع : جشن تکلیف

موضوع : دختران -- وضع حقوقی و قوانین (فقه)

شناسه افزوده : ستاد اقامه نماز

شناسه افزوده : مرکز تخصصی نماز

رده بندی کنگره : BP۲۵۸/۴۵/ف۹ف۶ ۱۳۹۱

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۷۲۴۲

شماره کتابشناسی ملی : ۲۹۴۴۰۳۰

ص:۱

اشاره

فصل شکوفایی۲

درباره تکلیف دختران

ص :۲

شناسنامه

نام کتاب............................. فصل شکوفایی (۲)

تدوین .... مجید فیاضی

کاری از .... مرکز تخصصی نماز

ناشر .... مؤسسه فرهنگی ـ انتشاراتی ستاد اقامه نماز

شمارگان .... ۵۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ .... اول، زمستان ۹۱

شابک ۹-۰۷۰-۵۳۷-۹۶۴-۹۷۸

شابک دوره ۶-۰۷۱-۵۳۷-۹۶۴-۹۷۸

چاپ و صحافی .... سازمان چاپ و انتشارات اوقاف

قیمت: .... ۱۸۰۰۰ ریال

مراکز پخش:

۱. تهران میدان فلسطین، انتشارات ستاد اقامه نماز؛ تلفن: ۸۸۹۰۰۰۵۹ - ۸۸۸۹۶۶۶۶

۲. دفاتر ستادهای اقامه نماز سراسر کشور

ص :۳

آغاز سخن

اشاره

«سرآغاز بلوغ اگرچه با تحولات جسمی همراه است، اما تحولات روحی آن بسیار بزرگ‌تر است. در این مرحله از رشد است که انسان مورد توجه خداوند واقع می‌شود و صلاحیت پیدا می‌کند تا مورد خطاب او قرار گیرد. از طرفی دیگر، احساس استقلال و آزادی در انتخاب، بحران‌هایی را فراروی انسان می‌گذارد. این انتخاب‌ها نیازمند بینش‌ها و معیارهایی است تا انتخاب براساس ارزش و توان آدمی باشد. با چنین زمینه‌ای شخص را می‌توان سالك و راهرو نامید.

سالك در سلوك خود باید راه و مقصد، و منازل و مراحل رسیدن به آن را بشناسد؛ همان طور که به وظایف و موانعی که بر سر راه اوست، باید آگاهی یابد».(۱)

ص: ۹

۱- [۱] . عین. صاد، مقدمه کتاب نامه‌های بلوغ.

اهمیت این تحولات روحی و جسمی، و معنوی و مادی انگیزه تدوین دو کتاب «فصل شکوفایی ۱و۲» در باره بلوغ و تکلیف دختران می‌باشد. در جلد اول به مباحث مادی و جسمی این تحول بزرگ با عنوان «بلوغ» پرداخته ایم و در این جلد، به مباحث معنوی و روحی آن با عنوان «تکلیف» خواهیم پرداخت. اهم موضوعات جلد اول عبارتند از: مفهوم بلوغ، مسائل بهداشتی، تغذیه و پرسش و پاسخ های رایج.

امید است با عنایت خداوند و نظر لطف حضرت صاحب الزمان عجل الله تعالی فرجه الشریف، مطالب این مختصر این دو کتاب برای همه مادران و مربیان عزیز و زحمتکش مفید باشد.

مرکز تخصصی نماز

تابستان ۱۳۹۱

ص: ۱۰

فصل اول: نخستین جشن تکلیف

نخستین جشن تکلیف

مردم، گروه گروه به‌طرف منزل [سیدبن‌طاووس] می‌رفتند، کوچهها شلوغ بود و شاگردان سید نمی‌دانستند که این جشن، به چه مناسبتی برگزار می‌شود. هرکدام در ذهن خود گمانی می‌داشت؛ اما از آن مطمئن نبود. یکی می گفت لابد عید است و ما نمی‌دانیم. آن دیگری مناسبت دیگری را حدس می‌زد؛ اما همگی سید را خوب میشناختند و میدانستند که حتماً آن جشن مناسبتی دارد. منزل سید از جمعیت موج میزد. ذکر صلوات و قرائت شعر در مدح ائمه علیهم‌السلام فضای خانه را پر کرده بود و دراین‌میان تنها سید بود که میدانست آن جشن برای چیست؟

ص: ۱۵

سکوت سید طاقت شاگردان را طاق کرده بود. سرانجام یکی از آنان پرسید: اگر مناسبت جشن را بدانیم، بیشتر خوش‌حال خواهیم شد.

تبسم شیرینی بر چهره سید نقش بست و گفت: امروز یکی از بهترین روزهای عمر من است. چندین سال پیش، در چنین روزی من به سن تکلیف رسیدم و لیاقت آن را پیدا کردم که مورد خطاب خداوند رحمان باشم و به ادای تکلیف الهی بپردازم. ازاین‌جهت، من هر سال این روز را جشن میگیرم.(۱)

دانشمند بزرگ، عارف وارسته و انسان نمونه، «سیدبن‌طاووس» نخستین کسی است که این «سنت حسنه» را بنیاد نهاد و روز تشرف به تکلیف را عید اعلام کرد. او دراین‌باره مینویسد:

۱- ۱. سیدحمید علم الهدی، نماز سرود ایمان، ص۳۳.

یکی از چیزهایی که خداونـد، جلّ جلاله، مرا بـدان رهنمون شـد و تاکنون کسـی را نیافته‌ام که دراینباره با من سـخنی بگوید، بزرگـداشت هنگـام تشـرف به تکلیف و فضایـل بزرگ آن است، تـا آنجا که همه‌ساله فرا رسـیدن آن روز را جشن میگیرم، و خداوند شرافت احیای مراسم آن و سپاس و ستایش و ثنای خورشیدها، ماهها و ستارگان آن را به من عنایت میفرماید.

این مربی بزرگ در اثر جاودانه‌اش «کشف‌المحجه» به فرزندش پیش از رسیدن به سن تکلیف، مینویسد:

فرزندم، محمد، هنگامی که خداوند تو را به شـرف عقل مفتخر گردانید و تو را شایسته همنشینی و گفت‌وگو با خود و حضور در پیشـگاه اقدسـش دانست، این هنگـام را یادداشت کن و آن را برترین و بهترین «عیـدها» بـدان و سالگشت تکلیف را جشـن بگیر و خدای را سپاس گوی که گوهر عقل را به تو هدیه کرده است.

ص :۱۷

من اگر هنگام فرا رسیدن تکلیف زنده بودم، آن روز را عید قرار میدهم و به شکرانه آن انفاق میکنم و اگر پیش از رسیدن به این آرزو زندگی را بدرود گفتم، به تو و دیگران وصیت میکنم که روز بالغ شدن و به تکلیف رسیدن را عید بدانید و به شکرانه این موهبت الهی انفاق کنید.

سیدبن‌طاووس (قدس سره) به این آرزو می‌رسد و به شکرانه این فضل بزرگ، هنگام تشرف فرزندش «محمد» به تکلیف و پا نهادن او به وادی نور را جشن میگیرد و کتابی زیبا دراینباره مینگارد که در نخستین فصل آن چنین آمده است:

چون وقت تشرف فرزندم محمد به این فضیلت رسید و او به انوار عقل منوّر گردید، روز پنجشنبه نهم ماه محرم سال ۶۵۹ بود، و

ص :۱۸

من همراه با خانواده در مهمان‌سرای ربّانی علوی «نجف اشرف» بودیم. آن روز فرزندم محمد، پانزده

سال تمام از سنین عمرش گذشته بود، که خداوند متعال، جلّ جلاله، اقبال و انعام خود را بر ما و او تمام کرد. منجّم معتبری را در خانه خود در جوار مشهد مولایمان حضرت علی صلوات‌اللّه‌علیه حاضر کردم تا وقت و ساعت ولادت او را معین کند.

تاریخ ولادت او دو ساعت و پنج دقیقه روز مذکور بود. در این لحظه به‌قدر توان، سپاس خداوند، جلّ جلاله، را به‌جا آوردم که این فرزند را بدینجا رساند و ما را به نعمت کرامتی که برای او برگزید، رهنمون شد.

سیدبن‌طاووس که از مربیان بزرگ و چهره‌های والا و کم‌نظیر علمای شیعی است، لحظه تکلیف را برترین لحظهها و بزرگترین عیدها دانسته و انسان را به بزرگداشت آن میخواند.

ص :۱۹

راستی آیا لحظه‌ای زیباتر و شیرین‌تر از لحظه ورود در وادی نور و ارتباط با خالق زیباییها وجود دارد؟!

آن بزرگوار سنت نیکوی «جشن تکلیف» را بنیاد نهاد و این افتخار را در تاریخ اسلام به نام خود ثبت کرد.

ص: ۲۰

فصل دوم: جایگاه دختران در اسلام

سخنی با دختران

شما دختران خوب باید بدانید که وضـعیت زنان و دختران در قبل از اسلام چگونه بوده است و حالا در چه وضعیتی هستند. در تمامی کشورها بـه‌گونه ای بـه زنـان ظلـم می شـده و هیـچ احـترام و شخصـیتی برای آنـان قائـل نبودنـد. بهعنـوان نمـونه در جزیرهالعرب قبل از اسـلام دختران را زنده به گور می کردند؛ بهطوریکه قرآن در این مورد می فرماید: وَإِذَا الْمَوْءُودَهُ سُئِلَتْ * بِأَيِّ ذَنبٍ قُتِلَتْ؛(۱) «و در آن هنگام که از دختران زنده به گور شده سؤال شود؛ به چه گناهی کشته شده اند»؟

در آیه دیگر، قرآن به نگرش اعراب جاهلی نسبت به دختران اشاره می کند و می فرماید:

۱- ۱. تکویر (۸۱)، ۸ و ۹.

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنْثَى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ؛(۱) «هنگامی که به یکی از مشرکان مژده تولد دختری داده می شد از شدت ناراحتی و غضب، رخسارش سیاه می گردید و او خشم خود را فرو می برد».

در یونان که مترقی ترین تمدن را داشت زن یک موجود پست و زاده شیطان و همگون حیوان قلمداد می شد، و زن یونانی از تمامی حقوق قانونی و مدنی بی بهره بود.

در روم، مرد کدخدای خانه بود و حق کشتن همسر خود را داشت و زن نه از پدر ارث می برد و نه حق مالکیت داشت. با تولد دختر فریاد تسلیت ازسوی مرد بلند می شد و در قالب مثل می گفتند: اگر مایلی یک روز معذب باشی میهمانی کن، اگر می خواهی یک سال در رنج باشی

۱- ۲. نحل (۱۶)، ۵۸.

پرنـده نگه دار و اگر می خواهی یـک عمر در عـذاب باشـی زن بگیر. پاهای دختران را در قالب های فلزی مخصوص قرار می دادند تا از رشد طبیعی پای آنها جلوگیری شود تا دختران توانایی خروج از خانه را در بزرگسالی نداشته باشند.

در چین نیز اگر در موقع سـختی و تنگـدستی دختری بر دختران خانواده افزوده می شـد نوزاد را مظلومانه رها می کردنـد تا در سرمای شب بمیرد یا خوراک حیوانات وحشـی گردد یا آنها را در پای بتها قربانی می کردند. گاهی هم پاهای آنها را قطع می کردند؛ زیرا معتقد بودند که پاهای زن، مرد را فریب می دهد و اعتقاد داشـتند که خداوند خالق پسـران و شیطان خالق دختران است.

در هنـد زن تـابع شـوهر بـود و پس از مرگ شـوهر می بـایست خـود را می‌سوزانـد وگرنه خـانواده شوهر او را به همراه جسـد شوهرش می سوزاندند. آنها زنان را دروازه اصلی جهنم می پنداشتند.

ص :۲۵

در ژاپن هم دختران از ارث محروم بودند.

اما خداوند با اهدای کوثر نبوت به رسول خدا این سنّت را شکست و فاطمه علیهاالسلام سنت‌شکن این آداب و رسوم غلط جاهلی شد. پیامبر بزرگوار اسلام صلی الله علیه وآله وسلم در طول ۲۳ سال رسالت خود زحمات فراوانی کشید تا این فکر جاهلیت از سر مردم عربستان خارج شود. به چند نمونه از سخنان حضرت دراین‌باره توجه فرمایید.

پیامبر اعظم صلی الله علیه وآله وسلم می فرماید:

ـخَیْرُ اَوْلادِکُمْ الْبَناتُـ؛(1) «بهترین فرزندان شما دختران شمایند».

ص: ۲۶

۱- [۱] . میرزا حسین نوری، مستدرک الوسائل، ج۲، ص۶۹۵.

همچنین آن حضرت می فرماید: خانه ای که در آن دختران وجود داشته باشند، هر روز دوازده برکت و رحمت از آسمان بر آن نازل می شود، و رفت‌وآمد ملائکه از آن خانه قطع نمی شود، و برای پدر دختران در هر شب و روز عبادت یک سال را می نویسند.(۱)

پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله وسلم: کسی که از بازار هدیه ای بخرد و آن را برای خانواده خود ببرد، مانند کسی است که صدقاتی را برای افراد بی بضاعت و فقیر می برد. پس باید هنگام تقسیم هدیه، دختران را مقدم بدارد؛ چون هرکس دخترش را شاد کند مانند آن است که برده ای از فرزندان حضرت اسماعیل را خریده و در راه خدا آزاد کرده است.(۲)

۱- [۱] . احمد دهقان، مقام دختران، ص۴۷ .

۲- [۲] . محمدبن‌حسن عاملی، وسائل الشیعه، ج۱۵، ص۲۲۷.

پیامبر صلی الله علیه وآله وسلم می فرماید:

از نشانه های سعادت و خوشبختی زن آن است که اولین فرزندش دختر باشد.(۱)

هدایا را میان فرزندان به عدالت تقسیم کنید. اگر من می خواستم فضیلتی را در نظرم بگیرم دختران را مقدم می داشتم.(۲)

امام صادق علیه‌السلام نیز می فرماید:

ـ اَکثَرُ الخَیرِ فی النساءِ ـ؛(۳) «بیشترین خیر و خوبی در وجود زنان است».

۱- [۱] . محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج۱۰۱، ص۹۸.

۲- [۲] . نهج الفصاحه، ص۳۶۵.

۳- [۳] . محمدبن‌حسن عاملی، وسائل الشیعه، ج۱۴، ص۱۱.

حضرت امیرالمؤمنین علیه‌السلام نیز درباره زن می‌فرماید:

المَرأَهَ رَیحانَهٌ؛(۱) «زن گل بهاری است».

دختران خوبم، اکنون دانستید که در نظر اسلام و پیامبر صلی الله علیه وآله وسلم و امامان معصوم علیهم‌السلام چقدر مقام و منزلت ممتاز و والایی دارید؟ قدر خود را بدانید؛ به دستورهای معصومان علیهم‌السلام گوش فرا دهید و به تبلیغات دروغین غربی ها و دشمنان اسلام که می گویند دین اسلام برای زن و دختر ارزشی قائل نشده، گوش ندهید. برای اطلاع بیشتر شما دختران خوب توصیه می کنم به کتاب گلبرگ خاطره، بحث مقام و منزلت زن از دیدگاه حضرت امام رحمه‌الله مراجعه نمایید.

برای نمونه چند سخن از آن رهبر سفرکرده به‌منظور آگاهی شما عزیزان آورده می شود:

ص :۲۹

۱- [۴] . سید رضی، نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، نامه ۳۱، بند ۱۷، ص۳۸۲.

زن بزرگی ویژه ای در جامعه دارد که اگر برتر از مرد نباشد، کمتر نیست.(۱)

ما همگی مرهوم شجاعت های شما زنان شیردل هستیم.(۲)

خدمت مردها هم بسیارش مرهون خدمت زنهاست.(۳)

ما نهضت خودمان را مدیون زنها می دانیم.(۴)

مربی انسان ها زن است. سعادت و شقاوت کشور بسته به وجود زن است. زن با تربیت صحیح خودش انسان درست می کند؛ با تربیت صحیح خودش کشور را آباد می کند.(۵)

۱- [۱] . صحیفه نور، ج۱۴، ص۲۰۰.

۲- [۱] . همان، ج۵، ص۱۵۳.

۳- [۲] . همان، ج۱۱، ص۱۶۲.

۴- [۳] . همان، ج۶، ص۱۸۵.

۵- [۴] . همان.

اکنون همان‌طور که گل ها مظهر نشاط و طراوت اند، دختران نیز مظهر عاطفه و احساسات، و ظریف و آسیب پذیر بوده، هرلحظه در معرض آسیب های اجتماعی، اخلاقی، روحی و جسمی

هستند. ازاین‌رو با توجه به لطافت روحی و جسمی باید از کارهای خشن و سخت به‌دور باشند. گل برای محفوظ ماندن از آسیب ها نیاز به حفظ و مراقبت دارد. دختران نیز برای محفوظ ماندن از آسیب ها و خطرها لازم است که با عفاف و حیا و حجاب، خود را از آسیب حفظ کنند.

سلام بر همه دخترانم

سالیان سال، سؤالاتی ازاین‌دست، ذهنم را اشغال کرده بود که: چرا من از شنیدن تولد دختران خوشحال تر می شوم تا پسران؟

چرا نگاه غمگین دختران کوچک، دلم را می لرزاند، و تبسم شیرینشان روحم را به وجد می آورد؟ چرا بغض کودکانه دخترکان و لب برچیدنشان مرا بی تاب می کند، و گریه شان امانم را می برد؟ چرا بزرگ ترین فاجعه عالم برای من کتک خوردن دختران است؟ چرا انحراف و ابتذال دختران و زنان بسیار بیش از گمراهی پسران و مردان جانم را می گدازد و روحم را تخریب می کند؟

همین جا تأکید می کنم که این ارادت به دختران و تعظیم و تکریم زنان ماهیتاً متفاوت است با آنچه مدعیان دفاع از حقوق زنان در ایران و جهان می گویند و عمل می کنند.

اینها زن را ذاتاً موجودی کوچک و حقیر و افتاده می دانند که باید زیر بغل هستی اش را گرفت و از جا بلندش کرد، و مأموریت خود را انجام این عملیات می شمردند و بدبختی مضاعفشان این است که گمان می کنند تجلیل و اکرام از مقام زن، تا شانه مردان است؛ درحالی‌که به اعتقاد من، برابری با مردان، اصلاً برای جنس مؤنث ارتقا نیست، تنزل زن از آسمان به سطح زمین است.

دخترها جنسشان از جنس گوهری است که این گوهر، دردانه آفرینش است. محبوب ترین مخلوق خداست. درست مثل یک گل که خدا اول او را آفریده باشد و بعد از آن جهان را به

مثابه گلدانی برای وجود او طراحی کرده باشد. خودش تصریح کرده است که اگر به خاطر گل جمال او نبود، جهان را نمی آفریدم.

اگر مردان و حتی بزرگ ترین مردان، صنعت خداوندند، بانوی ما هنر خداوند است.

ص: ۳۳

اگر حضـرت محمد(ص) عقل آفرینش است و مولا علی(ع) قلب آفرینش، زهرای مرضـیه جگر خلقت است (و جگر خلقت را خون کردنـد آنها که... بمانـد). مبادا از این دنیا تحقیر و تنزل از جنس مذکور اسـتنباط شود. مقصود من ابداً این نیست. گوهر وجودی انسان اعم از زن و مرد غیرقابل خـدشه است. عرض من این است که مطبوع ترین، لذیـذترین و مفیدترین غذای زمینی به‌هرحال با مائده آسمانی قابل مقایسه نیست.

از بیان همه این مقدمات که طولانی هم شد، مقصودم این است که: شـما دختران خواه و ناخواه از آسمان آمده اید و دانسته یا ندانسته به آن گوهر ازل و ابد متصلید، این شأن و منزلت را حفظ کنید. همین و والسلام.(۱)

۱- [۱] . بخش هایی از نامه سیدمهدی شجاعی به دخترانش.

فصل سوم: نوجوان و تکلیف

بلوغ و تکلیف

بلوغ و تکلیف(۱)

یکی از جلوههای بلوغ، بلوغ شرعی است که در دختران، نه سال تمام و در پسران، پانزده سال قمری تمام میباشد. اصطلاحاً این نوع بلوغ را «تکلیف» هم میگویند. اکنون باید تفاوت آنچه را که به نام بلوغ جنسی و بلوغ شرعی (تکلیف) معروف است، مشخص نمود.

بلوغ جنسی در دختران حوالی ۵/۱۲_۵/۱۳سالگی و در پسران حوالی ۵/۱۳_۵/۱۴سالگی واقع میشود. حال‌آنکه بلوغ شرعی (تکلیف) در دختران در نه‌سالگی و در پسران در پانزده‌سالگی مقرر شده است.

۱- [۱] . مقاله از: دکتر محمدرضا شرفی (با کمی تغییر).

ازنظر اسـلام، کیفیت و نشانههـای بلوغ به صورتهـای گونـاگون مطرح شـده است. از جمله در روایت زیر این موضوع به چشـم میخورد:

افراد صغیر در اموال خود ممنوع‌اند تا وقتی که به حد بلوغ و رشد برسند.(۱)

بلوغ به سه نشانه شناخته میشود:

اول: روییدن موهای خشن بالای عورت؛

دوم: خروج منی در پسران و شروع عادت ماهانه در دختران؛

سوم: رسیدن به پانزده سال کامل برای پسران و نه سال کامل برای دختران.(۲)

۱- [۱] . الحدیث؛ جلد۱، ص۲۲۸.

۲- [۲] . همان.

مفهوم تکلیف

تکلیف در اصطلاح لغوی، از ریشه «کلفت» به‌معنای سختی و دشواری می‌آید و غرض این است که نوجوان با نائل شدن به این مرحله از زندگی، خود را پذیرای اعمال و افعالی نماید که در شرع، فرایض و واجبات نام گرفته‌اند، و قبل از این مرحله و در سنین کودکی، موظف به انجام آنها نبوده است.

اینکه چرا به این مجموعه از اعمال و عبادات، تکلیف اطلاق میشود، نکتهای است که باید ریشه آن را در طبیعت انسان جست‌وجو کرد.

طبیعت انسان آمیخته با نوعی تساهل و تسامح است؛ به گونه‌ای که عنصر راحت‌طلبی و آسان گرایی در وجود او از

چیرگی و قدرتی خاص برخوردار است؛ درحالی‌که عبادات و فرایض، با نوعی زحمت، و در مواردی با سختی و مشقت همراه است و انجام آنها مستلزم غلبه بر طبع

آسان‌گرای انسان میباشد. انسان باید با بهره‌گیری از نیروی اراده بر جاذبههای طبیعت خویش، فائق آید تا موفق به انجام تمامی فرایض شود.

به‌طور مثال روزه، فریضه‌های الهی است، ولی هم‌جهت طبیعت مادی انسان نیست. طبیعت انسان اقتضا دارد که در مواقع گرسنگی چیزی بخورد و در زمان تشنگی بیاشامد، و نیازهای غریزی را به‌محض تحریک، ارضا نماید. لکن در ماه مبارک رمضان، تمامی اینها تحت‌الشعاع اوامر الهی قرار میگیرد و خویشتن‌داری برضد خویشتن‌خواهی، برانگیخته میشود. ازاین‌قبیل فرایض دیگری همچون حج، جهاد، امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر و امثالهم هستند که در تمامی اینها باید از نیروی ارادی و مدد الهی بهره گرفته، در مسیر رضای حق حرکت کرد،

و این تبلور آن چیزی است که تکلیف گفته میشود.

نوجوان از دوران ساده و بی‌مسئولیت کودکی قدم به دنیای جدیدی می‌نهد و اراده‌اش هنوز پرورش نیافته است. ضروری است او را از دوران کودکی بـا ملایمت و محبت، با این امور آشـنا کرد و زمینههای ورود او را به این مرحله مهم و حساس به‌خوبی مهیا نمود. پس از آن در بدو تکلیف او را با آگاهی کامل توأم با رفق به وظایفش مأنوس نمود با تقویت اراده نوجوان را برای عمل به آنها برانگیخت.

ص :۴۱

نکاتی مخصوص دختران

نظر به اینکه دختران در سن نه‌سالگی مکلف به انجام تکالیف الهی میشوند و در این سن در مقطع ابتدایی تحصیل میکنند، لازم است طرح مسائل بهطور خلاصه و در قالب عبارات ساده و قابل فهم برای دانش‌آموز و متناسب با مقطع تحصیلی او باشد. این موارد مهم عبارتاند از:

۱. مباحث مربوط به دوران بلوغ و علائم آن، و مسئله تقلید؛

۲. احکام طهارت (بدون ذکر مستحبات و مکروهات)؛

۳. خلاصهای از احکام نجاسات و اقسام آن؛

۴. خلاصهای از احکام غسل و اقسام آن؛

۵. احکام وضو (بدون ذکر مستحبات و مکروهات با استفاده از تصاویر)؛

ص: ۴۲

۶. احکام تیمم در حد ضرورت (با استفاده از تصاویر)؛

۷. خلاصه‌ای از احکام نماز با ذکر تصاویر، مخصوصاً نماز جماعت در مدارس و کیفیت آن، اقسام نماز، مخصوصاً نمازهایی که بر مکلف واجب میشود با شرایط آن، مثل نماز آیات؛

۸. خلاصه‌ای از مسائل مربوط به روزه؛

۹. مسائل مربوط به حجاب و پوشش با استفاده از تصاویر؛

۱۰. خلاصه‌ای از مسائل مربوط به محارم؛

۱۱. خلاصه‌ای از مسائل مربوط به امانت تلقی کردن اشیا و چیزهایی که انسان پیدا میکند، تقلب نکردن در دروس و امتحان، خراب نکردن اشیا و وسایل شخصی و اشیا و وسایل مربوط به مدرسه، بیان حُرمت مسخره کردن و دشنام دادن؛

ص: ۴۳

۱۲. خلاصه‌ای از احکام خوردنیها و آشامیدنی‌ها، مخصوص آداب سفره و غذا خوردن؛

۱۳. مسائل مربوط به وظایف فرزندان نسبت به پدر و مادر، و دانش‌آموزان نسبت به معلم و بزرگترها؛

۱۴. خلاصه‌ای از مسائل مربوط به امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر؛

۱۵. خلاصه‌ای از مسائل مربوط به تولّی و تبرّی؛

۱۶. رعایت بهداشت فردی در حد کافی؛

۱۷. اهمیت مسواک زدن.

تذکر: غیر از مسائل مربوط به حجاب و پوشش، بقیه مسائل که در قسمت دختران بیان شد، برای پسران نیز آورده میشود.

جشن تکلیف (عبادت)

ص :۴۴

چگـونه میتـوان روز مهم بلـوغ شـرعی را برای همیشه در ذهن و بـاور نوجوان جـاودانه سـاخت؟ بیشـتر دست‌انـدکاران تعلیم و تربیت اسـلامی معتقدنـد که اگر بتوانیم روزهای مهم و تعیین‌کنندهای چون بلوغ شـرعی را برای همیشه در خاطر نوجوان زنده نگه داریم، تـا حـدود زیـادی میتوانیم به آینـده اخلاقی و معنوی او امیـدوار باشـیم. این مهم در گرو ارزش‌گـذاری و عظمت‌آفرینی برای روز تکلیف است.

جشن تکلیف (عبادت)، پاسـخی شایسـته و مکفی به چنین نیاز و خواسـته تربیتی است. خوشبختانه به مدد الهی در سالهای پس از پیروزی انقلاب اسـلامی، فرصـتهای ارزشـمند و ارزندهای برای تحقق احکام اسـلام، از جمله توجیه جشن تکلیف (عبادت) فراهم شده است.

ص: ۴۵

در برخی از مـدارس ابتـدایی دخترانه و در تعـدادی از خانوادههـای معتقـد و مؤمن، این مهم به مرحله عمل درآمـده است. در مورد ایام‌الله و مناسـبتهای تاریخی و اسـلامی نیز این فلسـفه صادق است. برای عظمت‌آفرینی و نقش‌پذیری روزهای بزرگ در انـدیشه نسـل نوجوان و جوان، بایـد آن ایـام را گرامی داشـته، بـا برپـایی مراسم ویژه، رنـگ کهنگی را از آنهـا زدود و صـبغه جـاودانگی بـه آنهـا داد. اگرچـه آنهـا از صـبغه الهی برخوردارنـد، ایـن وظیفه انسـان‌هـاست که در جهت تعمیـق و توسـعه این ارزشهای اسلامی و الهی بکوشند تا خاطره آنها را برای همیشه زنده نگه دارند.

تلاش بزرگان و پیشوایان بر حفظ اعیادی بزرگ همچون «غـدیر»، «قربان» و «فطر»، و ولادتهای معنوی و نورانی امامان معصوم علیهم‌السلام و نیز گرامیداشت حماسههای بزرگ و

ایـام مبارکی از قبیل «عاشورا»ها، «رمضان»ها، «هجرت»ها و فتوحات بزرگ، بر این فلسـفه عمیق مبتنی است. همچنان‌که بنیان... گذار انقلاب، حضـرت امام خمینی(قدس‌سره) نیز بارها به تکریم و بزرگداشت «۱۵ خرداد»ها و «۲۲ بهمن»ها تأکید فرمودند و آن را مایه حفظ و بقای انقلاب و نظام اسلامی برشمردند.

جشن تکلیف (عبادت) نیز متأثر از چنین روح معنوی و فلسـفه محکم و متین الهی است که اگر بتواند با حفظ این اصل برگزار شود، مقصود حاصل خواهد شد.

نکات ضروری مربوط به جشن تکلیف

اکنون به ذکر نکاتی میپردازیم که در برپایی این جشن و مناسبت مهم و ارزنده، میتواند مؤثر واقع شود.

ص: ۴۷

۱. در جشن تکلیف بهتر است روح سادگی و اسلامی حفظ شود و از هرگونه تشریفات زاید و تجملاتی که در جشن تولدها و یا مناسبتهای دیگر مرسوم است، خودداری شود؛

۲. استفاده از لباس سفید و تمیز برای چنین روزی، بهخصوص برای دختران همراه با مقنعه سفید و درصورت امکان چادر سفید، در جهت جاودانگی روز تکلیف، تأثیر بسیار خوبی خواهد داشت. علاوه بر آن در روایات و احادیث اسلامی، به استفاده از لباس سفید و تمیز برای عبادت توصیه فراوانی شده است. حتی در سفارش‌های عالم ربانی «سیدبن‌طاووس» به فرزندش

«محمد» آمده است که: فرزندم، برای چنین روزی جامه سفید و تمیزی بر تن کن و خود را برای عبادت پرودگار مهیا ساز؛

ص :۴۸

۳. هـدیه دادن به نوجوان در تثبیت این روز مهم، عملی ارزنـده است. حتی در روابط انسانی میان مؤمنان و اعضای خانواده نیز توصـیه شـده است که به یکـدیگر هـدیه بدهیـد تا محبتها بیشتر شود؛ لکن باید دقت کرد که هدایا در جهت مصـرف‌گرایی و تجمل‌پرستی نباشـد؛ بلکه به‌نحوی دربرگیرنـده روح اسـلامی و عبادی باشـد؛ مثلاً اهـدای کتب مفیـد و خوانـدنی، داسـتانهای اخلاقی و اجتمـاعی، شـرح حـال و سـیره انسانهای بزرگ و خودساخته، کارها و بازیهای فکری و هـدایایی ازاین‌قبیل، میتواند تأثیر مثبت و سازندهای در نوجوان به وجود آورد.

اطلاع اولیا و مربیان از کتب سالم و مفید و مورد اعتماد که متناسب با سن مخاطبان کتابها باشد و مشورت با کارشناسان مسائل کتاب و کتابخانه، میتواند بسیار مفید واقع شود.

چنانچه والدین و اولیا احساس کردند که نوجوان به سبب علایق دنیوی، به هدایای گران‌قیمت بیش از حد اعتدال علاقه‌مند

شـده و روح مصـرف و دنیاگرایی در او تقویت شـده است، با آگاهی بخشـیدن به وی و گفت‌وگوهای سازنـده اخلاقی، او را متوجه ارزش فکری و معنوی هدیه نمایند تا تعادل لازم در او به وجود آید.

برخی از نوجوانـان، تمایـل دارنـد کـه اطرافیـان و بسـتگان خـود را برحسب ارزش مـادی هـدیه آنـان ارزیـابی کننـد و این امر درصورتی که کنترل نشود، بعدها در شخصیت اخلاقی و اجتماعی نوجوان، آثار سوئی برجای خواهد گذاشت؛

۴. تهیه و تـدارک مجموعهای از وسایل رشـد معنوی برای نوجوان میتوانـد خاطرهای فراموش‌نشـدنی به ارمغان بیاورد. این امر که به ذوق و سـلیقه خـاص اولیـا و مربیان بسـتگی دارد، در برخی از خانوادهها و مـدارس انجام گرفته است؛ مثلاً برای پسـران تهیه جانماز مرتب و نو

همراه با سجاده و شیشه کوچکی از عطر خوش‌بو و تسبیح مناسب است. برای دختران هم چادرنماز و مقنعه سفید و متناسب، به همراه یک جلد کلام‌الله مجید و یک جلد کتاب دعا که همگی نو و با سلیقه تهیه شده باشد، پیشنهاد می‌شود. اهدای این وسایل به نوجوان، تأثیری بسزا در روحیات او خواهد داشت و اولین ارتباط رسمی و جدی او را با خدا، در هاله‌ای از نورانیت و عطر دل‌انگیز معنویت قرار داده، برای همیشه در اندیشه و قلب او جاودان خواهد ساخت؛

۵. اگر این جشن را خانواده در منزل برپا می‌کنند، بهتر است با دعوت از همسالان و هم‌کلاسی‌های نوجوان، همچنین بستگان، دوستان و خانواده‌هایی که تناسب لازم را با این فضای اخلاقی و معنوی دارند، تأثیرگذاری این جشن را افزایش دهند. علاوه بر آن خاطره‌ای باعظمت از رسم خداپسندانه را در شخصیت و روحیه همسالان و دوستان نوجوان، به وجود

آورند که درعین‌حال، نوجوان مکلف نیز ازسوی دوستان و با حضور آنان مورد تشویق مناسب قرار میگیرد؛

۶. چنانچه این جشن در مدرسه و بهصورت کلاسی و جمعی انجام میگیرد، به‌ویژه درمدرسه دخترانه که معمولاً دانش‌آموزان در کلاسهای سوم دبستان به حد تکلیف شرعی میرسند، لازم است که آنان را در جشن مدرسه شرکت دهند. حضور تمامی معلمان، مربیان پرورشی، کادر مدرسه و بهخصوص خانوادههای دانش‌آموزان کلاس سوم ــ در صورت امکان ــ نیز میتواند به اهمیت و تکریم چنین روز بزرگی بیفزاید؛

۷. حضور فردی آگاه و واجد شرایط، بهعنوان سخنران در این جشن یقیناً میتواند در جهت توجیه اهداف والای جشن و

انگیزه برگزاری آن که از روح قداست و معنویت برخوردار است، مؤثر باشد. لازم است چنین فردی با جملات و کلماتی بسیار روان و ساده و با ذکر حکایاتی

شیرین و دل‌چسب، با زبان خاص خود آنان سخن گوید. بدیهی است که با در نظر گرفتن شرایط مجلس جشن، نوجوانان، و پرهیز از خسته کردن آنان، این سخنرانی نباید طولانی و خسته‌کننده باشد؛ بلکه به‌صورتی جذاب، و مختصر و مفید، و حداکثر به مدت سی دقیقه انجام شود؛

۸. در مدارس و منازلی که جشن تکلیف برگزار میشود، حتی‌الامکان میتوان با ذوق و سلیقه خاصی، فضای معنوی و روحانی مناسبی ایجاد نمود؛ مثلاً با تعدادی شمع، آوای دلنشین قرآن، استفاده از مقواهای رنگی که شعارهای جالبی همچون «روز تولد معنوی تو را تبریک میگوییم»،

«این جشن بزرگ تکلیف بر شما مبارک باد»، «روز پیوستن تو را به صف موحدان تبریک میگوییم»، «روز راه یافتن تو را به بارگاه ملکوتی خداوند گرامی میداریم»، «ورود

باشکوهت به محضر خداوند بزرگ مشرف باد» و مانند اینها میتوان برشکوه و عظمت این جشن افزود؛

۹. بهتر است انجمن اولیا و مربیان مدرسه، دانش‌آموزان بی‌بضاعت را از قبل شناسایی کند و روز بلوغ (تکلیف) آنان را از پیش مشخص نموده، هدایای مناسبی برایشان در نظر بگیرد. آنگاه بهگونهایکه عزت نفس آنان و خانواده‌شان جریحه‌دار نشود، با رعایت موازین اخلاقی، به آنان اهدا کند تا در مقایسه با نوجوانان طبقه متوسط، خوب و یا مرفه، احساس حقارت و فاصله ننمایند. این امری است که حتماً باید با ظرافت و احتیاط کامل صورت گیرد؛

۱۰. درزمینه آشنا کردن نوجوانان با بلوغ شرعی (تکلیف)، بهتر است قدری در مورد مراحل مختلف زندگی با زبان ساده برایشان توضیح داده شود. مراحلی همچون سالهای کودکی، اهمیت بزرگ شدن و به مراحل رشد عقلی و جسمی رسیدن و به‌ویژه دوره بلوغ که حد فاصل

بین کودکی و جوانی است. دراین‌صورت آنان اهمیت و عظمت دوره‌ای را که در آن قرار گرفته‌اند، به‌خوبی درک می‌کنند و آن را همچون گوهری گران‌بها و بی‌نظیر در تمامی مراحل زندگی خود حفظ نموده، ارج می‌نهند؛

۱۱. برای تعظیم شعائر و تعمیق ارزشهای اسلامی، بهتر است در این جشن، شخصیت‌های قرآنی معرفی و تشویق شوند؛ بهطور مثال از دانش‌آموزانی که بخشی از قرآن و تعدادی از احادیث و روایات، و یا اسامی سورههای قرآن را حفظ کرده‌اند و یا اینکه احکام، اصول و فروع اسلام را به سبک نثر یا

نظم فرا گرفته‌اند، دعوت شود تا با بیان آنچه از شرع مقدس میدانند و به سبک جالبی ارائه میدهند، الگوهایی از همسالان خود به نوجوانان تازه‌مکلف ارائه دهند؛

۱۲. به‌منظور معنویت بیشتر این روز، چنانچه به نوجوان غسل را تعلیم دهیم و از او بخواهیم که قبل از ورود به جشن بلوغ (تکلیف) غسل کند تا زمینه‌های تقرب بیشتر او به خدا فراهم شود، تأثیر بسزایی در جنبه‌های روحی و معنوی او خواهد داشت؛

۱۳. اگر برای مدرسه و یا خانواده مقدور باشد که بخشی از این مراسم در جوار مرقد مطهر یکی از اولیای الهی از قبیل حرم حضرت امام رضا(ع)، حرم حضرت معصومه(س)، حرم حضرت عبدالعظیم(ع) و یا مرقد مطهر حضرت امام خمینی(قدس‌سره) انجام گیرد، بر تأثیربخشی و نفوذ این مراسم در دل و قلب و اندیشه نوجوان خواهد افزود. درصورتی‌که به‌هیچ‌وجه مقدور نباشد،

از فضای یکی از مساجد و یا حسینیههای واجد امکانات و با هماهنگیهای قبلی و رعایت همه جوانب استفاده شود که بهمراتب آثار نافذتر و راسخ‌تری در پی خواهد داشت؛

۱۴. تنظیم دعوتنامه مناسب همراه با جزوههای مختصر و مفید درزمینه «جشن تکلیف» برای والدین و ارسال آن به منازل، در جهت توجیه خانوادهها و هماهنگی آنان با مدرسه در برپایی هرچهبهتر و مؤثرتر این مراسم بسیار مناسب خواهد بود.(۱)

ص :۵۷

۱- ۱. دراین زمینه جزوه ای ازسوی امور تربیتی استان تهران تهیه و تدوین شده است که می توان برای اطلاع بیشتر به آن رجوع نمود.

فصل چهارم: دانستنی های تک_ل_یف

اشاره

در این فصل گزیده ای از دانستنی های لازم دینی که دختران در زمان تکلیف باید با آن آشنا شوند، ذکر می شود.(۱)

شرایط تکلیف

در دین اسلام، درصورتی انسان موظف است دستورهای دینی و واجبات را انجام دهد و حرامها را ترک کند که شرایط زیر را داشته باشد. به اینها «شرایط تکلیف» میگویند.

ص: ۶۱

۱- [۱] . برگرفته از: کتابچه جشن تکلیف ویژه دختران، محمد محمدی ری شهری.

۱. بلوغ؛

۲. عقل؛

۳. علم؛

۴. قدرت.

امّا توضیح مختصر درباره اینها به این شرح است:

«بلوغ» یعنی رسیدن فرد به حدّی از شرایط جسمی که بتواند تکلیف‌های الهی را انجام دهد. این نشانه‌هایی دارد، از جمله تمام شدن نه سال و وارد شدن به ده‌سالگی که شرط سنی در دختران است. دختران از نظر سن زودتر از پسران به تکلیف میرسند و این نوعی امتیاز برای آنان و نشان آمادگی بیشترشان است.

«عقـل» یعنی نیروی شـناخت خوب و بـد که در انسان است. کسـی که دیوانه و سـفیه باشـد، تکلیف هم نـدارد. عقل، پایه همه تکلیفهای دینی است.

«علم» یعنی دانسـتن احکام خدا. کسی که حکم خدا را نداند، تکلیفی هم ندارد. البته انسان وظیفه دارد که احکام را یاد بگیرد و به بهانه ندانستن، نمی‌تواند از انجام وظایف دینی خودداری کند.

«قدرت» یعنی توانایی برای انجام تکلیف؛ چه توانایی جسمی باشد یا مالی یا فکری. تکلیف هرکس هم به اندازه قدرت اوست و اگر انجـام وظیفه‌ای برای کسـی ممکن نباشـد، برای او واجب نیست؛ مثلاًـ کسـی که نتوانـد روزه بگیرد یـا قـدرت جنگیـدن نداشته باشد، روزه و جهاد از عهده او برداشته میشود. خداوند از هیچ‌کس بیش از توانایی او تکلیفی نخواسته است.

ص :۶۳

دین اسلام، دینی آسان و مطابق با عقل و منطق و فطرتِ انسان است و نباید با سخت‌گیری‌های بیش از حد، مردم را از دین بیزار کرد.

خداوند هم در مقابل انجام تکالیف و ترک حرام‌ها به انسان پاداش میدهد، پاداشی بیشتر از عمل انسان، و این از لطف و مهربانی خداوند نسبت به بندگان است.

ناگفته نماند که همه دستورهای دینی چه واجبات، چه حرامها و چه آنچه مستحب یا مکروه است، حکمت و دلیلی دارد و هیچ یک از آنها بی دلیل و علت نیست؛ خواه فلسفه و علت آنها را بدانیم یا ندانیم. البته دانشمندان به کمک علم، راز برخی از احکام الهی را کشف کرده‌اند، ولی بسیاری از احکام است که چون فرمان خداوندِ حکیم و داناست، به آنها عمل میکنیم و آنها را میپذیریم؛ هرچند علت آن را هنوز ندانسته باشیم.

ص: ۶۴

این را هم بـدانیم که سود و زیـانِ واجبات و محرّمات، تنها مربوط به جسم ما نیست؛ بلکه برخی از آثار تکلیفها به فکر و روان و اخلاق ما مربوط میشود. چون انسان ترکیبی از جسم و جان است، نیازهای او هم بعضی جسمی و بعضی روحی است. قوانین اسلام هم به هر دو جنبه جسم و روح توجه دارد.

نتیجه نهـایی انجام تکالیف دینی و پرهیز از آنچه ممنوع و حرام است، به کمالِ انسان مربوط میشود. یعنی مسـلمانی که به همه وظایف خود عمل کنـد و بنـده خالص و مطیع پروردگار باشد، «انسان کامل» میشود، انسانی که مقامش از فرشـتگان هم بالاتر است.

قبل از بیانِ این دانستنیها به یک موضوع مهمّ اشاره میکنیم و آن عبارت است از «تقلید».

ص :۶۵

تقلیـد یعنی اینکه یک مسـلمان در برنامه‌های عملی زنـدگی و احکام شـرعی از یک «مجتهد» پیروی کند. همان‌طور که در هر موضوعی مثلاًـ درمـان بیمـاری یـا تعمیر وسایـل خـانه یا دوختن لباس یا یاد گرفتن یک زبان یا صـنعت، انسان به کارشـناس و متخصص مراجعه میکند، در احکام دین هم باید به متخصص رجوع کند.

به کسـی که در مسائـل دینی و احکـام شـرعی متخصـص باشـد، «مجتهـد» و «فقیه» گفته میشود و عمل کردن به نظر مجتهـد را «تقلید» میگویند.

امام صادق(ع) فرموده است:

«از فقیهان و مجتهدانی تقلید کنید که خویشتن‌دار و مخالف هوای نفس و مطیع فرمان خدا باشند».

مجموعه دانستنی‌های عملی که به نام «واجبات» و «محرّمات» نامیده میشوند، بسیار است؛ اما در اینجا به برخی از آنها اشاره میکنیم.

توضیح بیشتر تکالیف دینی را میتوانید با مراجعه به «توضیح المسائل» بیاموزید.

در رساله‌های احکام، نظر و فتوای مجتهدی را که از او تقلید میکنید، نوشته‌اند.

واجبات

- نماز (از مهمترین تکلیفها و ستون دین است، و نباید آن را ترک کرد)؛

- روزه (در ماه رمضان، طبق برنامه خاصی از خوردن و آشامیدن پرهیز میکنند)؛

- خمس و زکات (نوعی پرداخت مال که شرایط خاصی دارد و در رسالهها بیان شده است)؛

ص :۶۷

· حج (زیارت خانه خدا در مکه، برای آنان که از نظر مالی و بدنی توانایی داشته باشند)؛

· جهاد (مبارزه با دشمنان خدا و دفاع از اسلام و کشور اسلامی)؛

· امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر (وادار کردن دیگران به کارهـای خـوب و واجب، و جلوگیری و نهی از کارهـای ناپسـند و حرام، که این هم مثل نماز و روزه، وظیفه همگان است)؛

· تولّی و تبرّی (دوستی کردن با دوستان خدا و دشمنی کردن با دشمنان خدا).

به این واجبات، «فروع دین» میگویند و در کیفیت انجام دادن آنها باید طبق نظر مجتهدی که از او تقلید میکنیم، رفتار نماییم.

ص :۶۸

محرّمات

آنچه در اسلام «حرام» و ممنوع است، یک مکلّف باید از آنها اجتناب و دوری کند. گناهان هم زیاد است. بعضی کوچک‌اند (گناهان صغیره) و برخی بزرگ (گناهان کبیره)، که مجازاتِ آنها هم سخت‌تر است.

برخی از گناهان بزرگ عبارت‌اند از:

- آزار پدر و مادر؛
- دروغ‌گویی و قسم دروغ خوردن؛
- غیبت (پشت سر دیگران حرف زدن و عیب آنها را فاش کردن)؛
- سخن‌چینی (نقل حرف‌های این و آن به یکدیگر و ایجاد اختلاف و دشمنی)؛
- استهزاء (مسخره کردن دیگران، چه با حرف و زبان، چه با اشاره و حرکات)؛

- اسراف (ولخرجی و هدر دادن نعمت‌های خدا و ریخت‌وپاش در خوردنیها و آشامیدنیها و پوشیدنیها)؛

- بی‌نمازی (نخواندن نماز و سهل‌انگاری در انجام این وظیفه مهم)؛

- تهمت (به دیگران نسبت‌های ناروا دادن و متهم کردن به کارهای بدی که انجام نداده‌اند)؛

- بی‌حجابی (خود را از نامحرم نپوشاندن و ارتباط‌های حرام با نامحرم داشتن)؛

- سرگرمی به لهو و لعب (کارهای بیهوده و زیان‌آور، از جمله سرگرمی به عکس‌های مبتذل و موسیقی که وقت را هدر میدهد و فکر را خراب میکند)؛

- قمار (بازی با وسایل مخصوص قمار، و برد و باخت با هر وسیله دیگر)؛

- دزدی (ربودن پول و وسایل دیگران)؛

- خیانت (سوءاستفاده از اعتماد دیگران، همچون خیانت در امانت و روابط مختلف همچون روابط کاری و خانوادگی)؛

و گناهان دیگری مثل: خوردن مُردار، خون و گوشتِ خوک، شراب خوردن، استعمال مواد مخدر، دروغ بستن به خدا و پیغمبر، فرار از جبهه جنگ، فاش کردن اسرار، خوردن مال یتیم، پیمان‌شکنی و کمک به ظالم.

مسلمان واقعی کسی است که از دستورهای خدا کاملاً پیروی کند و با نافرمانی در مقابل پروردگار، خود را گنهکار و اهل دوزخ نسازد.

ص: ۷۱

گناه هرچه کوچک باشد، چون نافرمانی و سرپیچی از فرمان خدای بزرگ است، بزرگ به حساب میآید.

توبـه

اگر خـدای‌نکرده کسـی اشـتباه کرده، فریب شـیطان را خورد و مرتکب یکی از گناهان شـد یا وظایف واجب را انجام نداد، به چنین کسـی «گناهکار» گفته میشود. خوشـبختانه خدای مهربان، راهِ خوب شدن را به روی انسانها باز گذاشـته و از گناهکاران خواسته است که «توبه» کنند.

توبه، یعنی پشـیمان شـدن از گنـاه و کـار زشتی که انسـان انجـام داده است و تصـمیم گرفتن برای آنکه دیگر آن کار را انجام ندهد و گفتنِ «اَسْتَغْفِرُ اللَّه رَبّی وَأَتُوبُ اِلَیْه».

ص :۷۲

خودِ توبه، از واجبات است و نباید آن را به تأخیر انداخت. در اولین فرصت، انسان باید از خطای خود پشیمان شود و توبه کند. خداوند هم قول داده است

هرکس که جدّی و از ته قلب توبه کند و از گناه دست بکشد، توبه او را بپذیرد و گناهان او را ببخشد. خداوند، توبه‌کنندگان را دوست دارد. پس نباید از رحمت خداوند مأیوس بود. ادامه گناه، خودش گناه بزرگی است.

از خدا بخواهیم که گناه ما را بیامرزد و توفیق دهد که هرگز از دستورهای او نافرمانی نکنیم.

ص: ۷۳

فصل پنجم: پوشش بانوان

اشاره

در این بخش، سه آیه از قرآن کریم را که به بحث حجاب و عفاف زنان می‌پردازد، برای شما عزیزان بیان کرده و سپس به نقل بیاناتی زیبا از رهبر حکیم انقلاب خواهیم پرداخت.

پوشش در قرآن

۱. محارم دختران

لاـ جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءِ إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءِ أَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ وَاتَّقِينَ اللَّـهَ إِنَّ اللَّـهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدًا؛(۱)

ص: ۷۷

۱- ۱. احزاب (۳۳)، ۵۵.

بر زنـان در مـورد پـدران و پسـران و برادران و پسـرانِ برادران و پسـرانِ خواهران و زنـان و بردگانشـان عیـبی نیست [که دیـده شوند]، و باید از خدا پروا بدارید که خدا همواره بر هرچیزی گواه است.

۲. محارم زنان

وَقُل لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُـضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْـدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْـرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَـائِهِنَّ أَوْ مَـا مَلَكَتْ أَيْمَـانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْـإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَـالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْـرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى

اللَّــهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ؛(۱)

۱- [۱] . نور (۲۴)، ۳۱.

و به زنـان باایمان بگو چشم‌های خود را [از نگاه هوس آلود] فرو گیرنـد، و دامان خویش را حفظ کننـد و زینت خود را _ جز آن مقـدار که نمایـان است _ آشـکار ننماینـد و [اطراف] روسـری هـای خود را بر سـینه خود افکننـد [تـا گردن و سـینه بـا آن پوشانـده شود]، و زینت خود را آشـکار نسازنـد، مگر برای شوهرانشـان یا پـدرانشان یا پـدر شوهرانشان یا پسـرانشان یا پسـرانِ همسرانشان، یا برادرانشان، یا پسرانِ برادرانشان، یا پسرانِ خواهرانشان، یا زنانِ هم کیشان، یا بردگانشان [کنیزانشان]،

ص :۷۹

یا افرادی که تمایلی به زن ندارند، یا کودکانی که از امور جنسی مربوط به زنان آگاه نیستند؛ و هنگام راه رفتن، پاهای خود را به زمین نزنند تا مبادا زینت پنهانی‌شان دانسته شود؛ و همگی به‌سوی خدا بازگردید ای مؤمنان، تا رستگار شوید.

۳. پوشش زن مسلمان

یَا أَیُّهَا النَّبِیُّ قُل لِّأَزْوَاجِکَ وَبَنَاتِکَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِینَ یُدْنِینَ عَلَیْهِنَّ مِن جَلَابِیبِهِنَّ ذَلِکَ أَدْنَی أَن یُعْرَفْنَ فَلَا یُؤْذَیْنَ وَکَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِیمًا؛(۱)

۱- ۱. احزاب (۳۳)، ۵۹.

ای پیـامبر، به زنان و دخترانت و به زنان مؤمنان بگو جلباب‌هایشان (چادرها و روسـری‌های بلنـد) را بر خویش فرو افکننـد؛ این برای آنکه شناخته شوند و مورد آزار قرار نگیرند [به احتیاط] نزدیک‌تر است، و خدا آمرزنده مهربان است.

حجاب در کلام آفتاب

حجاب برای زن بهمعنای ذلت زن نیست؛ بلکه بهمعنای عصـمت و حفظ زن است، و نه‌فقط عصمت و حفظ زن، بلکه عصمت و حفاظت زن و مرد هر دو. حجاب بهمعنای چادر نیست؛ اما

چـادر در نزد مـا ایرانی هـا که زن هـای مـا از قـدیم داشـتند، بهترین نوع حجـاب است. بـدون چادر هم حجاب ممکن است و حجاب بهمعنای پوشـیدن سالم، نه پوشیدنی که از نپوشیدن بدتر است. به‌تعبیر روایات پوشیده عریان که درعین پوشیدگی مثل انسان برهنه و عریان است.

ص :۸۱

آن پوشیدن به درد نمی خورد؛ حجاب نیست؛ پوشیدن سالم که سر و مو و گردن و بدن و تمام سر تا پای بدن زن را پوشانده باشد. البته صورت و دو دست را بسیاری فقها مستثنا می دانند. البته در مواردی که صورت بدون آرایش و ساده باشد؛ این‌هم معنای حجاب.

البته زن های ایرانی روش چادر را پیدا کرده اند که بسیار هم روش خوبی است و هم زیباست و منافی با زیبایی زن نیست و هم حجاب حافظ کامل است. به‌هرحال حجاب را چه به شکل ایرانی، چه به شکل عربی، چه به شکل کشورهای دیگر که در هریک از کشورهای

اسلامی زن ها یک جور حجاب خود را حفظ می کنند، هرجوری که حجاب حفظ بشود، این نظر اسلام تأمین شده است. این یکی از پیشگیری های اسلام است.(۱)

مردم ما چادر را انتخاب کرده اند. البته ما هیچ‌وقت نگفتیم که «حتماً چادر باشد، و غیرچادر نباشد». گفتیم که «چادر بهتر از حجاب‌های دیگر است»؛ ولی زنان ما می خواهند حجاب خودشان را حفظ کنند. چادر را هم دوست دارند. چادر، لباس ملی ماست. چادر، پیش از آنکه یک حجاب اسلامی باشد، یک حجاب ایرانی است. مال مردم ما و لباس ملی ماست.(۲)

مسئله حجاب بهمعنای منزوی کردن زن نیست. اگر کسی چنین برداشتی از حجاب داشته باشد،

۱- [۱] . بیانات رهبر معظم انقلاب در خطبه‌های نماز جمعه ، ۱۷/۵/۶۵ (آیینه زن، ص۲۴۱).

۲- [۲] . بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار جمعی از پرستاران، ۲۰/۷/۷۳.

این یک برداشت کاملاً غلط است. مسئله حجاب بهمعنای جلوگیری از اختلاط و آمیزش بی قید و شرط زن و مرد در جامعه است؛ زیرا آمیزش و اختلاط بی قید و شرط، هم به ضرر جامعه و هم به ضرر زن و مرد به‌خصوص به ضرر زن است.(۱)

همیشه ما در طول زمان هروقت گفتیم حجاب و عفت، عده ای گفتند آقا حجاب به عفت چه کار دارد؟ خیلی ها حجاب دارند، عفت ندارند؛ خیلی هم عفت دارند، حجاب ندارند. در طول زمان هروقت ما این حرف را می گفتیم تا حالا بعضی این را می گویند؛ درحالی که این حرف درستی نیست. عفت یک چیز است، حجاب یک چیز دیگر. اما عفت آن چیز غیرقابل دسترسی

۱- [۱] . بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار گروهی از خواهران پزشک سراسر کشور، ۲۶/۱۰/۶۸.

و غیرقابل تأثیرپـذیری و آن صـخره آسـیب ناپـذیر در انسان نیست؛ مثل همه خلقیات و خصـلت های انسانی در معرض تهاجم قرار می گیرد. یکی از چیزهایی که می توانـد آن را از تهاجم به‌دور بـدارد و عفاف زن و طهارت او و تقوای او و حالت پرهیز و عصمت را در او نگه دارد، نداشتن معاشرت نامناسب در محیط زندگی و محیط کار و محیط جامعه است. معاشرت نامناسب یعنی معاشـرتی که در او جهات فرهنگی و اخلاقی خاص رعایت نشده باشد. آن چیزی که می تواند به این نگهداری و مصون سازی و جداسازی کمک کند، حجاب است. بهترین چیز حجاب است؛ حجاب ازطرف زن و حجاب ازطرف مرد. حجاب مرد هم نگاه نکردن است. حجاب یعنی مانع یعنی فاصل در زن.(۱)

ازنظر غرب و فرهنگ غربی یکی از ارزش هایی که برای زن متصور است این است که با وجود خود و با شخصیت خود

۱- ۱. بیانات رهبر معظم انقلاب در سمینار نقش زن در جامعه ، ۱۱/۱۲/۶۴ (آیینه زن، ص۲۲۵).

وسایل التذاذ و بهره مندی دیگران را فراهم آورد. لذا وقتی ما براساس فرهنگ اسلامی اعلام می کنیم که اسلام برای معاشرت زن و مرد محدودیتی قائل شده و معاشـرت بی قید و شرط زن و مرد را جایز ندانسته، ما را متهم می کنند که شما به زن اهانت می کنید. درحالی که اهانت آن چیزی است که در فرهنگ غرب نسبت به شخصیت زن دیده می شود.(۱)

۱- [۱] . بیانات رهبر معظم انقلاب در کنگره بین المللی زن و انقلاب جهانی اسلام ، ۱۷/۱۱/۶۶ (آیینه زن، ص ۲۳۰) .

فصل ششم: پرسش و پاسخ

عوامل رشد و انحراف فرزندان

بعضـی از فرزنـدان در دامان مادران و پـدران پاك رشد میکنند، ولی بعداً نسـبت به مسائل دینی بی‌اهمیت میشوند و برعکس؛ علت چیست؟ چه باید کرد که فرزندان این‌طور نباشند؟

اسـباب و عوامل انحراف و گمراهی و فساد اخلاق در جامعه بسـیار است. اگر پـدر و مادر، مربیان و جامعه، احساس مسـئولیت نکنند و در راه حفظ امانت و ودیعه الهی؛ یعنی کودکان و نوجوانان و جوانان نکوشـند و اسـباب و عوامل انحراف را نشناخته، راه مبارزه با آنها را ندانند، بدون شك، نوباوگان و نسل نوخاسته در دام فساد و بدبختی گرفتار میشوند.

عوامل انحراف فرزندان:

۱. فقر: یکی از عواملی که میتواند فرزندان را به بیراهه بکشاند، فقر پدر و مادر است. طفلی که از غذا و لباس کافی محروم است، و کسی او را نمیبیند تا اندکی از غم جان‌کاهش بکاهد و نور امیدی بر کانون زندگی خانوادگی‌اش بتابد، ناگزیر برای سیر کردن شکم و پوشاندن اندام نحیفش از خانه بیرون رفته، دنبال جنایت و خیانت میرود؛

۲. اختلافات خانوادگی: از عوامل مهم انحراف، اختلاف و مشاجرات پدرها و مادرهاست. کودکی که در چنین اختلافاتی گرفتار شود، از خانه میگریزد. درنتیجه با افراد ناباب همراه شده، گرفتار عادات و اخلاق ناپسند میشود؛

۳. نداشتن سرگرمی: یکی از عوامل انحراف و فساد، بیکاری است. جوانان و نوجوانان اوقات بیکاری زیادی دارند که باید برای آنها چاره‌اندیشی کرد؛

ص: ۹۰

۴. رفتـار نـادرست والـدین: اگر فرزنـد از نـاحیه والـدین، با اخلاق و رفتار نادرست مواجه شود، اخلاقش فاسـد و تباه میگردد. توبیـخ، تحقیر، زدن و تهدیـد کردن، همه و همه از رفتارهـا و اخلاق زشت و ناپسـند والـدین است و نوجوانان را به بـدبختی و فساد کشانـده، به فرار از خانه وامیـدارد. وقتی مادر یا پـدر با بـداخلاقی، و تنـدی و خشونت با فرزند برخورد کند، خواه‌ناخواه تاب و توان فرزند کم شده، در مقابل پدر و مادر ایستادگی و اهانت میکند و یا پا به فرار از خانه میگذارد. درنتیجه عنصر جرم و بزهکاری در جامعه میگردد؛

۵. داسـتان و فیلمهـای جنـایی و غیرمجاز: تماشای این‌گونه فیلمها اثر منفی در تربیت فرزنـدان دارد که خانوداه بایـد با جـدیت تمام فرزندان خود را از آن بازدارند.

عوامل رشد و هدایت فرزندان:

ص :۹۱

۱. اخلاق و رفتار خوب پدر و مادر: اخلاق و رفتار مناسب و شایسته پدر و مادر با فرزندان زمینه مساعدی برای رشد و آگاهی و هدایت آنهاست؛

۲. دوستان خوب: گاهی فرزندان در مدرسه یا در کوچه با افراد خوب دوست میشوند و تحت تأثیر آنان قرار میگیرند، درنتیجه این دوستی کم‌کم باعث هدایت و خوبی آنان میشود؛

۳. مربی و معلم خوب: مربی خوب در هدایت فرزندان بسیار مؤثر است، گاهی فرزندی از یک خانواده معتقد و مذهبی نیست، ولی براثر هدایتهای یک روحانی یا یک مربی خوب به راه راست هدایت میشود؛

۴. مطالعه: مطالعه کتاب و نوشته‌های خوب و مفید نیز در رشد و هدایت جوانان بسیار مؤثر است.

ص: ۹۲

راهکارهای تربیت

لطفا راههای تربیت کودکان را از دید دانشمندان بیان کنید.

دانشـمندان و پژوهشگران امر تربیت، بهترین و مؤثرترین راهکار وصول به هدف های مطلوب تربیتی، به‌خصوص در امر تربیت کودکان را پنج چیز می دانند:

۱. استفاده از روش الگویی یا آموزش رفتاری به‌جای گفتاری؛

۲. تقویت روحیه برترگرایی یا کمال‌طلبی؛

۳. تشویق و تمجید؛

۴. استفاده از مکان های مقدس و شعائر مذهبی؛

۵. استفاده از طبیعت در بیدارسازی حس مذهبی.

ص :۹۳

۱. روش الگویی

روش الگویی بهترین، مؤثرترین و طبیعی ترین وسیله برای انتقال ارزش های اخلاقی و فرهنگی در خانواده است. باید به‌جای گفتار و پند و نصیحت، با رفتار و عمل خویش آموزش دهیم و جوّ خانه را چنان کنیم که زندگی در آن فضای تربیتی به تربیت فرزندان کمک کند. چون فرزندان بسان درختانی هستند که در آب و خاک خانه رشد می کنند و معمولاً متناسب با همان آب و خاک میوه می دهند.

تقیّد والدین به نماز اول وقت، انجام عبادت در مکان مشخص و ثابتی در منزل، استفاده از سجاده، پوشیدن لباس نظیف و معطر، باعث قداست و معنویت بیشتر عبادت و جذب و گرایش فرزندان به این فریضه الهی می شود.

ص: ۹۴

۲. معرفی الگوهای برتر و تقویت روحیه برترگرایی

یکی از ویژگی های فطری و امیال درونی انسان «روحیه برترگرایی» و یا «کمال طلبی و جمال گرایی» است. انسان به هر کاری، شغلی، علمی، مقصدی و حتی بازی و ورزشی که علاقه داشته باشد به «برترین ها و قهرمانان» آن گرایش و علاقه دارد. با استفاده از ادبیات کودکانه می‌توان انسان‌هایی را به کودکان معرفی کرد که «عبادت» و علاقه به نماز و فرهنگ آن، باعث جاودانگی آنان در تاریخ بشریت و محبوبیت آنها نزد خدا و انسان های شریف شده است.

۳. تشویق

به‌منظور خوشایندسازی دین و مفاهیم و رفتارهای دینی در ذائقه کودکان، و دلگرمی آنان باید از ابزارهای مختلف تشویق کلامی و غیرکلامی به‌خصوص در انظار دیگران بهره جست.

ص: ۹۵

۴. استفاده از مکان های مقدس

بردن کودک به مساجد و مجالس جشن مذهبی و عزاداری، شـنیدن صدای قرآن با صوت دلنشین، دیدن اقامه نماز بزرگ‌ترها و مشاهده زمزمه های عاشقانه انسان ها در تلطیف روح کودکان مؤثر است.

۵. استفاده از طبیعت در بیداری حس مذهبی کودک

طبیعت سـرشار از زیبایی ها و پاکی هاست. هرقدر کودکان، از جامعه آلوده فاصله بگیرند و به همان نسبت به مشاهده دشت و بیابان و دامن طبیعت نزدیک شونـد، به صـفا و پاکی فطرت نزدیک می شوند. آنان با نگاه کردن به ماه و سـتارگان، کوه ها و صخره هـا، آبشارهـا و جویبارهـا، و حیوانات زیبا همچون پرنـدگان و ماهیان دریا، نشانه ها و نعمت های الهی را دیـده، با آنها آشنا می‌شوند. درضمن با رسیدن به نشاط و سرور روحی، و دست یافتن به لذت های طبیعی، از

ص: ۹۶

غفلت ها و آلودگی‌هایی که جامعه امروزی برای کودکان و نوجوانان و جوانان فراهم کرده است، دور می مانند. درنتیجه حس خداجویی آنان در مسیر طبیعی رشد پیدا می کند و با یک تلنگر و اشاره می توان آنان را با نماز و عبادت، و تسبیح موجودات جهان براساس «یُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِی السَّمَاوَاتِ وَمَا فِی الْأَرْضِ» آشنا و مأنوس کرد.

بی توجهی کودکان به مسائل دینی

بعضی از کودکان قبل از اینکه به سن بلوغ برسند، در انجام فرایض دینی از ما پیشی می گیرند؛ ولی وقتی به سن تکلیف می رسند، در انجام فرایض دینی دچار سستی شده، در مواردی از انجام آن خودداری می کنند. وقتی بزرگترها از آنان می پرسند که آیا نماز خود را خوانده اید، متوسل به دروغ شده، می گویند خوانده ایم. در این موارد چه کنیم؟

ص: ۹۷

برخی بر این عقیـده انـد که اگر کودکان، پـدران و مادران خود را الگو قرار بدهنـد و بزرگ ترها همه در انجام وظایف دینی اهتمام و مراقبت کافی داشته باشـند، کودکان خودبه‌خود از آنان تبعیت خواهنـد کرد؛ اما بایـد اعتراف کرد در برخی خانواده هایی که پدران و مادران با اهتمام و دقت، در اول وقت به نماز می پردازند نیز این مشکل وجود دارد.

بررسـی ها نشان می دهد که در چنین مواردی مقصر اصلی والدین و خانواده اند؛ زیرا آنچه را به فرزندان خویش آموخته اند، شکل ظاهری نماز خواندن بوده است.

بـدیهی است در دوره کودکی، اساس یـادگیری کودکـان بر پـایه تقلیـد است. کودکان در دوران کودکی، حرکات پـدران و مادران خود را تقلیـد می کننـد و انجام می دهنـد، و والـدین گمان می کننـد آنها با علاقه و عشق به خواندن نماز می پردازند. البته ممکن است با عشق و علاقه عبادت کنند؛

ص :۹۸

اما عشقی احساسی، عاطفی و بر پایه تقلید؛ نه مبتنی بر معرفت و آگاهی. طبیعی است

وقتی کودک دوره تقلید را پشت سر می گذارد و در سنین بلوغ به تفکر و اندیشه می پردازد، همه اموری را که قبلاً براساس تقلیـد انجام داده، یکی پس از دیگری رها می کنـد. پـدر و مادر ناگهان احساس می کنند که کودک نمازخوان دیروز، امروز از نماز خوانـدن خودداری می کنـد. علت آن است که پـدران و مادران به‌جای بیدار ساختن روح دینی و مذهبی در کودکان، به عقل تقلیدی فرزندان خود دل‌شاد گشته و باور کرده بودند که وظیفه خود را انجام داده اند.

بـدیهی است اگر فریضه نمـاز در دوره کودکی براساس «بیـداری حس دینی» انجام شـده باشـد، کودک هرگز خوانـدن آن را ترک نمی کنـد. بنـابراین اگرچه روش هـای الگویی و تقلیـدی و تشویقی در بُرهه ای از زمـان مفیـد و مؤثر است، امـا همیشـه کارساز نیست،

بلکه باید در عرض یا طول آنها (به تناسب استعدادهای متفاوت بچه ها) و از راه بیان حکمت ها و هدف های آفرینش و عبادت ها با رعایت ادبیات کودکانه، حس دینی و مذهبی آنان را بیدار و آگاه ساخت.

حفاظت از فرزندان در تهاجم فرهنگی

در شرایط فعلی که تهاجم فرهنگی گسترده دشمن را در بین جوانان شاهد هستیم، چگونه می توان فرزندان را نسبت به مسائل دینی پایبند نگه داشت؟

مناسبترین بستر برای ظهور رفتارهای مذهبی، خانواده است. وقتی فرزندان ارزشهای اخلاقی را بهطور مجسم در رفتار و زندگی والدین خود میبینند، با عظمت و زیبایی و جاذبه آنها آشنا میشوند. دراین‌صورت زمینه برای شکوفایی و درونی شدن مفاهیم اخلاقی فراهم میشود. ازاین‌رو، امواجِ بدون دیوار رسانههای ارتباطی و ماهوارهها نمی‌تواند دلهای جوانان را تسخیر کند.

ص: ۱۰۰

فرزنـدان ما بیش از آنکه به گفتار ما نظر افکننـد، اعمال ما را زیر نظر دارنـد. همچنان‌که گفته اند: بچههای ما آن‌گونه میشوند که ما هستیم؛ نه آن‌گونه که میخواهیم باشند.

اسـتاد مطهری میگویـد: «متأسـفانه ما بیش از انـدازه از گوش و زبان، انتظار داریم. گاهی هم بایـد از راه عمل و چشم اسـتفاده کنیم. ما با دست خود و عمل خویش، خوب رفتار کنیم تا آنها با چشم خودشان ببیننـد. یک مقـداری هم به این گوش و زبان بیچاره استراحت بدهیم».(۱)

نکته مهم دیگر آن است که قبـل از انتقـال ارزشـها و مفـاهیم اعتقادی بایـد زمینه لازم عاطفی و روانی آن برای کودک فراهم شده باشد. گرایش فرزندان به پذیرش دستورهای دینی در سایه احساس شخصیت و عزت نفس تحقق مییابد.

ص :۱۰۱

۱- [۱] . مرتضی مطهری، ده گفتار، ص۶۷ _ ۶۸.

ایجاد جوّ معنوی و احترام‌آمیز توسط والـدین، تشویق و ترغیب فرزندان، پرهیز از تحمیل عقاید و سـخت‌گیری بیجا، رفیق شدن با آنها و اتخاذ روش آزادمنشانه در محیطی آرام، در پرورش دینی بسیار مؤثر است. امام علی(ع)

میفرماید: _مَنْ ___کَرُمَتْ عَلَیْهِ نَفْسُهُ هانَتْ عَلَیْهِ شَهَواتُهُ_؛ «کسی که خود را گرامی دارد، هوی و هوس را خوار شمارد».(۱)

نکته آخر، عـادت دادن کودکـان به عبـادات و اجرای دسـتورهای دینی است. نبایـد انجـام تکـالیف را تـا زمـان بلوغ به تـأخیر انداخت. اگر این کار در ایام کودکی انجام گیرد و بهصورت عادت درآید، در زمان بلوغ انجام آن سخت نخواهد بود.

ص: ۱۰۲

۱- [۱] . سید رضی، نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، ص۵۲۶، حکمت ۴۴۹.

امام صادق(ع) میفرماید: «ما فرزندانمان را در سن هفت‌سالگی به مقدار توانشان دستور میدهیم که روزه بگیرند؛ تا نصف روز یا بیشتر یا کمتر. وقتی تشنگی یا گرسنگی بر آنان غلبه کرد، افطار میکنند. این عمل را به این دلیل انجام میدهیم تا به‌تدریج به روزه گرفتن عادت

نمایند و قدرت آن را پیدا کنند؛ زیرا اگر صفات پسندیده بهصورت عادت درآید، به‌آسانی قابل تغییر نیست».(۱) یکی از راههای مفید در این راه استفاده از تشویق است. خانواده‌هایی که از فرصت دوران کودکی استفاده نمیکنند، در دوران بلوغ معمولاً با مشکلات جدی روبه‌رو میشوند. پدر و مادر باید فرزندان خود را به مجالس و مراسم دینی ببرند و در نماز جماعت شرکت کنند. این مراسم برای پرورش عواطف دینی کودکان بسیار مؤثر است.

ص :۱۰۳

۱- [۱] . محمدبن‌حسن عاملی، وسائل الشیعه، ج۷، ص۱۶۸.

باید خلأهای فکری و اوقات فراغت را با برنامه‌های خوب و مفید پر کرد. نباید تربیت صرفاً جنبه نهی و منع داشته باشد؛ بلکه باید با ورزش، آموزش، تفریحات سالم، مطالعه کتاب و برنامههای متنوع، مفید و مفرّح همراه شود تا نیازهای کودکان به‌گونه صحیح برآورده گردد.

دعوت فرزندان به نماز

چگونه فرزندانمان را به نماز دعوت کنیم؟

از آنجا که درباره روش های موثر در جذب کودك به آموزه های دینی سخن فراوان است و بنای ما بر اختصار است، به صورت مختصر چند روش کاربردی که والدین می توانند، با به کارگیری آنها اثر مثبت در نهادینه نمودن نماز در فرزند خود به جا بگذارند، توضیح داده می شود:

ص: ۱۰۴

۱. الگو دهی

از جمله روش های مؤثر و مطرح در روانشناسی رشد، روش الگوپذیری است. اگر والدین قبل از اینکه بخواهند کودک را با آداب اسلامی آشنا کنند، خود متخلق به اخلاق نبوی و اسلامی باشند و خود عمل کنند، کودک نیز تقلید کرده و عمل خواهد کرد، زیرا در سنین ۱ تا ۷

سال کودک به شدت تقلید پذیر است و بدون دانستن فلسفه کار صرفاً آن را تکرار می کند. البته این روش الگویی حتی نسبت به افراد بزرگسال نیز تأثیرگذار است.

۲. فضاسازی معنوی

فرزندی که در خانواده ای لبریز از یاد و محبت خدا به دنیا می آید، نیازی ندارد که آموزشی ویژه برای قبول نماز ببیند؛ زیرا از همان آغاز تولد در گوشش اذان و اقامه می گویند

ص: ۱۰۵

و او را به «صلوه» و «فلاح» و «خیرالعمل» دعوت می کننـد. در خانه ای که والـدین به مناجات شـبانه بر می خیزنـد و اهل خانه همگی معتقد و مقید به آداب دینی هستند، کمتر پیش می آید فرزندشان گریزان و روی گردان از خدا باشد.

۳. پاسخ به کنجکاوی های کودک

کنجکاوی کودک، ویژگی طبیعی او است که پاسخ به آن ضـمن ایجاد آرامش روحی و روانی در کودک، فرصت مناسبی را برای والـدین به وجود می آورد تـا رفتارهای مناسب و مطلوب را در او پرورش دهنـد. بر این اساس وقتی که فرزنـدان از ما در مورد مسائـل اعتقـادی و نماز می پرسـند، فرصت مناسب برای ما به وجود آورده انـد، تا بتوانیم با پاسـخ های مناسب و یا طرح سؤالات مؤثر در او اثر تربیتی بگذاریم.

ص: ۱۰۶

۴. آموزش تدریجی در حد توان

پدر و مادر باید این را باور کنند که همان گونه که در تأمین نیازهای مادی کودک مسئولیت دارند، در قبال تأمین نیازهای معنوی نیز موظف هستند. امام باقر(ع) در گفتاری حکیمانه مراحل تربیت معنوی فرزندان را شرح داده و چگونگی تربیت آنان را در سنین مختلف بیان می دارد؛ طبق رهنمود آن حضرت، والدین باید در سه سالگی کلمه توحید «لا ـ اله الا ـ الله» را به کودک

یاد دهند. در چهار سالگی کلمه رسالت «محمد رسول الله» را به او بیاموزند و در پایان پنج سالگی او را آزمایش کنند، اگر راست و چپ را می شناسد،

ص: ۱۰۷

صورتش را به سوی قبله متوجه ساخته و به او بگویند رو به سوی قبله سجده کند. در شش سالگی اجزاء نماز، رکوع و سجده صحیح را یادش دهند تا سن او به آخر سال هفتم برسد؛ در آن موقع به او بگویند دست ها و صورتش را بشوید و آنگاه به نماز بایستد.(۱)

۵. حضور در مجامع و محافل نماز

مشاهدات انسان یکی از عوامل مؤثر در تربیت انسان است. قرآن در آیات متعدد انسان را به «دیدن» و «تفکر» دعوت می کند. بین «دیدن» و «باور کردن» رابطه مستقیم وجود دارد؛ باید کاری

کنیم که فرزند ما با صحنه های گوناگون اقامه و آماده شدن برای اقامه نماز مواجه شود. شرکت در نمازهای جماعت مسجد محله می تواند در تقویت روحیه نمازخواندن فرزندان ما مؤثر باشد.

۱- [۱] . من لا یحضره الفقیه ؛ ج ۱ ؛ ص ۲۸۱.

۶. زیبا سازی نماز

انسان زیبایی را دوست دارد و به دنبال زیبایی ها می رود و این ویژگی را خداوند در وجود آدمی قرار داده است؛ به خصوص کودک و نوجوان که بیش از بزرگسالان زیبایی ها را می بیند و دوست دارد. با هدیه دادن یک سجاده زیبا و چادر نمازی قشنگ برای دختران، جانماز و لباس زیبا برای پسران می توان رغبت آن ها به نماز خواندن و حضور در جمع نمازگزاران را فزونی بخشید، به هر میزان که والدین بتوانند زیبایی ها را با نماز خواندن پیوند بزنند، به همان اندازه موفق تر خواهند بود.

۷. تشویق

همان گونه که قرآن انسان ها را به انجام اعمال پسندیده ترغیب می کند و از ارتکاب اعمال زشت به شدت بر حذر می دارد، سخنان پدر، مادر و مربی نیز باید این گونه باشد. جای جای قرآن کریم وعده به بهشت است که نمونه ای بارز برای تشویق به عبادت است. پدر و مادر نیز با روش های مختلف و برآورده ساختن نیازهای فرزند همچون اسباب بازی، رفتن به سینما، پارک و ...،

ص :۱۰۹

او را به نماز تشویق کنند، البته این تشویق نباید به گونه ای باشد که روحیه تعبد در فرزند کم رنگ شود و نماز را فقط برای رسیدن به هدیه بخواند. از جمله راه کارها این است که با او شرط خرید هدیه ای نکنیم؛ بلکه بعد از نماز یا انجام کار درست، او را با دادن هدیه ای تشویق کنیم.

اجبار کودکان به نماز

کودکان را از چندسالگی و به چه طریق تشویق یا وادار به نماز و عبادات نماییم؟

درزمینه شیوه آموزش نماز و سایر عبادات به کودکان رعایت نکات زیر ضروری است:(۱)

ص: ۱۱۰

۱- [۱] . برای این پاسخ از کتاب «نماز و شکوفه های زندگی» مرکز تحقیقات، و «راهنمای پدران و مادران»، ج۲، نوشته محمدعلی سادات استفاده شده است.

۱. نمـاز خوانـدن در حضور کودک و نوجوان: به دلیـل وجود حس تقلیـد و الگوگیری در کودکـان، نمـاز والـدین در حضور کودک می تواند سهم بسزایی در تربیت دینی کودکان به‌ویژه تعلیم نماز، داشته باشد؛

۲. بردن کودک به مساجـد و مجالس مـذهبی: این روش نیز در ایجاد علاقه به نماز و عبادات در کودک تأثیر فراوانی خواهد داشت. البته به شرطی که این کار با محبت و نرمش

انجام گرفته، فارغ از هر نوع اجبار و تحمیل باشد و نیز به خستگی و آزردگی کودک منجر نشود؛

۳. ایجاد جاذبه ظاهری: شـما می توانید براساس میل فرزندتان وسایل دلخواهش را تهیه کنید؛ مثلاً مهر، تسبیح، سـجاده، عطر، و مقنعه و چادر مناسب و زیبا برای دختران. همچنین

رعـایت ظواهر دینی ازسوی والـدین همچون پوشـیدن لبـاس زیبـا و اسـتفاده از عطر هنگـام نماز و برپایی نماز در مکان تمیز و شایسته به نوبه خود تأثیرات مثبتی در رفتار و تربیت دینی کودک خواهد داشت؛

۴. وادار کردن کودکان به عبادت: چون بلوغ شرعی دختران از سن نه‌سالگی آغاز می شود ازاینرو براساس روایات لازم است از سن شش‌سالگی آنان را به خواندن نماز و سایر عبادات

وادار کرد. چنان‌که امام صادق(ع) فرمود: «از سن شـش تا هفت‌سالگی کودک را به نماز واداریـد و در ترک آن مؤاخـذه اش کنید».(۱)

۱- [۱] . محمدبن‌حسن عاملی، وسائل الشیعه، ج۲، ص۵.

البته لازم است اجبار به نماز، توأم با محبت و رأفت نیز باشد؛ در غیر این صورت آثار منفی چنین روشی بیش از آثار مثبتش خواهد بود. در مورد عبادات دیگر نیز باید اجبار متناسب با ظرفیت و توان کودک باشد؛ مثلاً نسبت به روزه از او خواسته شود که چند ساعت روزه بگیرد؛

۵. تشویق: تشویق کودکان مهم ترین نقش را در تربیت دینی آنان خواهد داشت. اگر تشویق کودکان در حضور دیگران صورت گیرد تأثیراتش بیشتر از روش های دیگر خواهد بود. ازطرفی تشویق ها را می توان از راه‌های مختلف همچون دادن جایزه، خریدن اسباب‌بازی

مناسب، وسایل مورد علاقه کودک، خرید خوراکی و مانند آنها انجام داد. البته در بین تشویق ها، تشویق لفظی و دادن مسئولیت، بیشترین اثر را دارند؛

۶. گفت‌وگو درباره نماز و عبادات بین اعضای خانواده: این روش نیز در تعمیق اعتقادات دینی کودکان بسیار مؤثر است؛ البته لازم است مباحث در سطح متناسبی بوده و با قصه و شعر و حکایت همراه باشد تا در قلب کودک و نوجوان نفوذ کند.

آموزش نماز به فرزندان

چگونه باید به کودکانی که تازه به سن تکلیف رسیده اند، نماز خواندن و به موقع خواندن و اهمیت آن را آموخت؟

در زمینه‌ای که شما سؤال فرمودید، عمده‌کاری که تأثیر زیاد و مستقیم در فرزند می گذارد، به سالها قبل از سن تکلیف او برمی گردد، و در آن سن مهمترین راه برای هریک از موارد

(چگونه نماز خواندن، به‌موقع نماز خواندن و اهمیت نماز) راه عملی است. اگر پدر و مادر و اطرافیان فرزند، خود به نماز اهمیت داده، اول وقت در منزل با حرکتی ملموس و قابل توجه همه به نماز بایستند، فرزند براساس اصل «مُحاکات» دقیقاً آنچه ببیند، ضبط نموده، به‌زودی می خواهد اجرا کند، خصوصاً اگر مورد تشویق قرار گیرد. بنابراین تربیت در این زمینه‌ها از کودکی آغاز شده، اصل کار والدین به آن زمان برمی گردد. سپس در مرحله بعدی که کودک به سنین شش تا هفت سال رسید باید کم‌کم او را به وضو گرفتن و نماز خواندن بهطور سبک تمرین داد. استاد ابراهیم امینی می فرماید: «درست است که پسر بعد از پانزده سال و دختر بعد از نه سال به تکلیف می رسند و قبل از آن تکلیفی ندارند؛ اما انجام تکالیف دینی را نمی توان تا سن بلوغ به تأخیر انداخت. باید انسان از کودکی به انجام عبادات و تکالیف دینی عادت کند تا

در سن بلوغ به آنها رغبت داشته باشد... . بچه غالباً از سن پنج‌سالگی و شاید قدری هم زودتر می تواند حمد و سوره را تدریجاً یاد بگیرد. بر پدر و مادر لازم است که خودشان یا به‌وسیله یکی از فرزندان بزرگ‌ترشان تدریجاً و بهصورت تفریح حمد و سوره را به او یاد بدهند. سپس بقیه اذکار نماز را با همین منوال تدریجاً به او بیاموزند. وقتی نماز را یاد گرفتند و شش‌ساله یا هفت‌ساله شدند، پدر و مادر به آنها دستور می دهند که مرتب نمازت را بخوان و اوقات نماز را به او تذکر می دهند. اول وقت خودشان مهیای نماز می شوند و به کودکان نیز تذکر می دهند که وقت نماز رسیده است؛ نمازت را فراموش نکن. وقتی نه‌ساله شدند باید به‌طور قاطع و جدی آنها را به نماز خواندن وادار کنند».(۱)

به‌هرحال عقب انداختن آن مواردی که شما سؤال فرمودید تا سن بلوغ، کار را بسیار دشوار می کند و گاه به‌زودی نتیجه نخواهد داد.

ص: ۱۱۶

۱- ۱. ابراهیم امینی، آیین تربیت، ص۳۲۱ _ ۳۲۲.

پس از طی این مراحل، و هنگامی که فرزند به سن بلوغ رسید، کم‌کم با مطالعه و شرکت در جلسات مذهبی، بیشتر با اهمیت نماز آشنا می‌شود و پس از آن باید به‌تدریج به روح و حقیقت نماز پی برده، حضور قلب را تجربه کند. در هریک از موارد مذکور می توانید به کتب تربیت در بحث تربیت دینی فرزندان و نیز کتب نماز و اهمیت آن مثل پرتوی از اسرار نماز استاد قرائتی مراجعه کنید.

آموزش نماز به نوجوانان

برای آموزش نماز به بچه های نه تا یازده‌ساله چه باید کرد؟

تربیت دینی نوجوانان و وارد نمودن آنان به گلستان عبودیت به‌ویژه نماز، مستلزم آگاهی گسترده مربی ـ اعم از والدین و معلم ـ نسبت به مسائل تربیتی و شناخت حالات و خصوصیات

نوجوانـان در این مقطع سـنی است. در همین زمینه برخی از اموری را که مربیـان می تواننـد بـا به‌کارگیری آنها در آموزه های دینی کودکان و نوجوانان و تعمیق باورهای مذهبی شان نقش مؤثری ایفا کنند، بیان می کنیم:

۱. تقویت پایه های تفکر و رفتار اندیشمندانه

بـا ورود نوجوان در این مرحله، آمـادگی یـادگیری همراه بـا اسـتدلال در او ایجـاد می شود. ازاینرو مربی بایـد از به‌کارگیری روش اجبـار و خشونت اجتنـاب نموده، بـا محبت و نرمش او را در برابر حل درست مسائل دینی اش یاری دهـد. ازطرفی مربی می توانـد از طریق گفت‌وگو در مورد نماز در محیط خانه یا مـدرسه متربی را به فکر کردن وادار کنـد و پایه های فکری او را درزمینه فلسـفه نمـاز و سـایر عبـادات قوّت بخشـد. روش طرح سؤال و وادار نمودن انسان ها به تفکر، از جمله اموری است که قرآن و عترت بدان اهمیت فراوان داده اند؛

۲. به‌کارگیری هرچه‌بیشتر روش های تربیتی غیرمستقیم

مربی بایـد از طریق رفتـار و برخورد مؤدبـانه و ملاحظه جنبه هـای عاطفی و روانی متربّی، او را در یادگیری مسائل دینی یاری بخشـد. اهتمـام عملی والـدین به نمـاز اول وقت، رفتـار محبت آمیز و توأم بـا رفاقت با فرزنـدان و بازی کردن با آنان، پرهیز از توبیـخ و سـرزنش در برابر دیگران، تغافل از برخی سـهل انگاری ها و خطاهای قابل گذشت، تشویق مناسب در برابر رفتارهای نیک، ایجاد زمینه برای ارتباط متربی با افراد متدین و پایبند به مسائل شرعی و مانند آنها می تواند شرایط مطلوبی را برای رشد متربی فراهم نماید و او را در رسیدن به قله سعادت یاری کند که: «دو صد گفته چون نیم کردار نیست».

ص: ۱۱۹

۳. رعایت اصل «تدریج»

نظام عالم بر پایه «تدریج» استوار شده است؛ ازاینرو مربی باید در فعالیت تربیتی خویش به این اصل مهم پایبند بوده، از هر نوع عجله و شتاب در آن پرهیز کند؛ چنان‌که امام علی(ع) فرمود: _الْعَجَلُ یُوجِبُ_ الْعِثارَ؛(۱) «عجله موجب لغزش است». نداشتن سعه صدر و توقع بیجای مربی در تأثیرپذیری فوری متربی، از آفات و موانع مهم در روش تربیتی است. به‌خصوص آنکه روح کودک و نوجوان بسیار لطیف بوده، با کمترین آزردگی آسیب جدی می بیند؛ ازاینرو نیاز به مراقبت مستمر دارد. سیره تربیتی امامان معصوم(ع) در اجرای این اصل که بیانگر توجه عمیق آنان به مراحل مختلف سنی متربی است، می تواند بهترین الگو برای مربیان جامعه قرار گیرد؛

۱- ۱. محمد محمدی ری‌شهری، میزان الحکمه، ج۷، ص۳۴۸۴.

چنان‌که امام باقر(ع) درزمینه روش آموزش نماز به کودکان می فرماید:

در سه‌سالگی، کلمه توحید «لا اله الا الله» را به طفل بیاموزند و در چهارسالگی «محمد رسول الله» را به او یاد بدهند، در پنج سالگی رویش را به قبله متوجه کنند و به او بگویند که سر به سجده بگذارد. در شش‌سالگی، رکوع و سجده صحیح را به او بیاموزند و در هفت‌سالگی به طفل بگویند دست و صورتت را بشوی و نماز بگزار.(۱)

اصول و موازین دیگری نیز درزمینه روش تربیت دینی در منابع دینی بیان شده است که به دلیل اختصار و پرهیز از اطاله کلام، از ذکر آنها خودداری می کنیم.

ص: ۱۲۱

۱- [۱] . مرتضی فرید، روایات تربیتی از مکتب اهل بیت(ع)، ص۸۱.

بیدار کردن فرزندان برای نماز

فرزندمان را در هنگام نماز صبح با چه روشی بیدار کنیم؟

گرایش کودک به پـذیرش ارزشـها و یـا دسـتورهای دینی تنها در سایه احساس شخصـیت و ارزشـمندی خویش تحقق مییابـد. بنـابراین کودکان نقش تعیین‌کننـدهای دارنـد، و والـدین و معلمان در موقعیتهای مناسب تنها زمینه‌ساز و هدایتگرنـد. متأسـفانه گاهی اوقات والـدین و مربیان میکوشـند مسائل دینی را در فرصتی کوتاه از طریق گفتاری مسـتقیم و با پند و اندرز و تذکرات مکرر، به کودکان منتقل و یا تحمیل کننـد؛ درحالی‌که کودکان خود بایـد ارزشـها را به‌دست آورند، دلایل آن را بپذیرند و با میل آن را در صحنه عمل به‌کار گیرند؛ نه‌اینکه قواعد را به آنها

ص: ۱۲۲

دیکته کرده، به‌اجبـار بقبولانیم. امام علی(ع) میفرمایـد: ـفَإِنَّ القَلبَ إِذا اُکرِهَ عَمِیَـ؛(۱) «اگر دل را به‌اجبـار به کاری واداری، کور میگردد». ازاینرو چه‌بسا فرزنـدان در خانه پـدر و مادر که سـلطه و اقتـدار را ملاحظه میکننـد، نماز میخواننـد، ولی با تغییر موقعیت، آن را ترک میکننـد؛ چون ارزشـهای دینی برای آنـان درونی نشـده است. والـدین بایـد در تعامـل گروهی بـا احـترام دوسویه، به تبـادل اطلاعـات و احساسـات بپردازنـد و فضای دوستی را فراهم نموده، به آنها فرصت و اجازه بحث و اسـتدلال و پرسیدن دهند. هیچ ارزش و اعتقاد و اصولی را قبل از آنکه زمینه لازم عاطفی و روانی آن برای کودک فراهم آید و یا خود به آن متمایل شده باشد، نباید به وی تحمیل کرد.

ص: ۱۲۳

۱- [۱] . سید رضی، نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، حکمت ۱۹۳، ص۴۷۶.

امام خمینی(ره) بااینکه نسبت به انجام تکالیف شرعی فرزندانشان بسیار مقید بودند، اما از ایجاد تلخی در جان کودک پرهیز داشتند. یکی از فرزندان امام میگوید: «زمانی همسرم ازروی عادت خانوادگی، صبحها دخترم را از خواب شیرین بیدار میکردند که نماز بخواند. امام که در جریان قرار گرفتند، پیغام فرستادند که شیرینی اسلام را به مذاق بچه تلخ نکن، و چقدر این حرف بجا بود و تأثیر عمیقی بر روحیه دخترم گذاشت؛ به‌طوری‌که بعد از آن خودش سفارش میکرد که برای نماز صبح حتماً بیدارش کنیم».

یکی دیگر از فرزندان میگوید: «یک بار از آقا سؤال کردم که: آیا اجازه دارم فرزندم را برای نماز صبح بیدار کنم؟ فرمودند: خواب را بر بچه تلخ نکن».

ص :۱۲۴

۴. روش الگویی

نکته دیگر استفاده از روش الگویی است. فرزنـدان بیش از آنکه به گفتار والـدین بیندیشـند، به عملشان مینگرنـد. پدر و مادر اگر به نماز اول وقت با رعایت آداب آن توجه نمایند، عملاً انجام تکالیف مذهبی را به فرزندان آموزش دادهاند.

این روش به مراتب از آموزش زبانی مؤثرتر است. امام صادق(ع) میفرمایـد: کُونُوا دُعاةَ النّاس بِغیرِ ألسِنَتِکُم؛(۱) «با غیر زبانتان (عملتان) مردم را به نیکیها دعوت کنید».

۱- ۱. محمدبن‌یعقوب کلینی، کافی، ج۲، ص۷۸.

۵. تشویق

نکته آخر استفاده از تشویق و ارزش گذاری است. البته تشویق بهعنوان کمک انگیزه مطرح

است، نه اصل انگیزه؛ یعنی باید فرزند بفهمد که عملش مورد توجه والدین است، ولی وابسته به تشویق نشود که اگر تشویقی نبود، عمل را ترک کند. بدیهی است که کودک هرچه بزرگ‌تر میشود، احساس نیاز او به تشویق کمتر میشود؛ ولی در اوایل لازم است اگر فرزند پسر است، سجاده و تسبیح و کالای مورد علاقه او را برایش تهیه کرد؛ اما اگر دختر است، چادرنماز، سجاده و وسایل دیگر بهعنوان جایزه تهیه شود. دراین‌زمینه میتوان از مربیان مدرسه کمک گرفت.

پیوست ها

ارتباط با دفتر مراجع

آیت‌الله‌العظمی سیدروح‌الله الموسوی الخمینی

تلفن تهران: ۲۲۲۸۹۶۹۱

http://www.imam-khomeini.com

آیت‌الله‌العظمی سیّدعلی حسینی خامنه‌ای

تلفن تهران: ۶۴۴۱۱ / تلفن قم: ۲ _ ۷۷۴۲۲۳۱

http://www.leader.ir

آیت‌الله‌العظمی ناصر مکارم شیرازی

تلفن تهران: ۷۷۵۰۹۶۹۷ / تلفن قم: ۱۳ _ ۷۷۴۳۱۱۰

ص :۱۲۹

www.makaremshirazi.org

آیت‌الله‌العظمی محمد فاضل لنکرانی

تلفن تهران: ۲۲۸۴۳۹۶۵ / تلفن قم: ۷۷۲۰۵۰۰

http://www.lankarani.org

آیت‌الله‌العظمی حسین وحید خراسانی

تلفن قم: ۷۷۴۰۶۱۱

http://vahid-khorasani.ir

آیت‌الله‌العظمی لطف‌الله صافی گلپایگانی

تلفن تهران: ۵۵۶۰۹۳۹۴ / تلفن قم: ۶ _ ۷۷۱۵۵۱۱

http://www.saafi.ir

ص: ۱۳۰

آیت‌الله‌العظمی حسین نوری همدانی

تلفن تهران: ۳۳۱۳۷۱۹۴ / تلفن قم: ۷۷۴۱۸۵۰

www.noorihamedani.com

آیت‌الله‌العظمی سیدعلی حسینی سیستانی

تلفن مشهد: ۲۲۵۰۰۹۱ / تلفن قم: ۹ _ ۷۷۴۱۴۱۵

http://www.sistani.org

آیت‌الله‌العظمی محمدتقی بهجت فومنی

تلفن مشهد: ۸۵۴۹۹۷۹ / تلفن قم: ۳و۷۷۴۳۲۷۱

http://www.mtb.ir

ص: ۱۳۱

آیت‌اللهالعظمی میرزا جواد تبریزی

تلفن دفتر تهران: ۷۷۴۷۳۶۸۷ / تلفن قم: ۷۷۴۴۲۸۶

http://www.tabrizi.org

آیت‌الله شیخ حسین مظاهری

تلفن اصفهان: ۴۴۶۴۶۹۱

http://www.almazaheri.org

ص: ۱۳۲

معرفی مراکز پاسخ‌گویی

مرکز تخصصی نماز

سامانه پیامکی ۳۰۰۰۴۱۴۵ www.namazportal.ir

درگاه پاسخ‌گویی به مسائل دینی (پرس‌وجو)

تلفن: ۷۷۴۲۳۸۰ _ ۰۲۵۱ http://www.porsojoo.com

مرکز ملی پاسخ‌گویی به سؤالات دینی (دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)

تلفن: ۰۹۶۴۰ http://www.pasokhgoo.ir

اداره مشاوره و پاسخ نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها

تلفن: ۲۹۰۷۷۹۷ _ ۰۲۵۱ http://www.porseman.org

ص: ۱۳۳

سامانه پاسخ‌گویی به سؤالات و شبهات دینی (دفتر تبلیغات اسلامی خراسان)

تلفن: ۲۲۱۵۱۴۱ _ ۰۵۱۱ http://www.eporsesh.com

واحد پاسخ‌گویی به سؤالات جامعه الزهراء(س) _ پاسخ‌گویی تخصصی ویژه خواهران

تلفن: ۲۱۱۲۴۵۳ _ ۲۹۳۵۸۴۸ _ ۰۲۵۱ http://www.jz.ac.ir

فرهنگ‌سرای پرسش

تلفن: ۲۳۴۱۹۱۹ _ ۰۳۱۱ http://www.porsesh.ir

مؤسسه در راه حق

تلفن: ۲ _ ۷۷۴۳۲۲۱ _ ۰۲۵۱ http://www.darrahehaq.com

مؤسسه فرهنگی هنری نور راسخون

ص :۱۳۴

تلفن: ۸۱ _ ۶۶۱۵۵۷۸ _ ۰۳۱۱ http://www.rasekhoon.net

مؤسسه فرهنگی رواق حکمت (اسلام کوئیست)

تلفن: ۷۷۱۶۰۶۰ _ ۰۲۵۱ http://www.islamquest.net

مرکز مطالعات و پاسخ‌گویی به شبهات حوزه علمیه قم

تلفن: ۷۷۳۷۲۱۷ _ ۰۲۵۱ http://www.Andisheqom.com

مرکز مشاوره حوزه علمیه قم

تلفن: ۷۷۳۶۳۷۰ / ۷۷۳۵۰۲۱ / ۷۸۳۲۸۵۵ _ ۰۲۵۱

آستان قدس رضوی

ص :۱۳۵

تلفن ۲۲۳۵۳۱۲ _ ۰۵۱۱ http://www.Imamrezashrine.com

دفتر مطالعات و تحقیقات زنان (مرکز مدیریت حوزه علمیه خواهران)

تلفن: ۳ _ ۲۹۰۷۶۱۰ _ ۰۲۵۱ http://www.Womenrc.com

سامانه پاسخ‌گویی به سؤالات و شبهات دینی (سازمان تبلیغات اسلامی)

تلفن: ۳ _ ۶۶۹۵۹۷۵۲ _ ۰۲۱

مؤسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی تبیان (بخش مشاوره اینترنتی و پاسخ‌گویی)

تلفن: ۸۱۲۰۲۴۱۵ _ ۰۲۱ http://www.tebyan.net

ص: ۱۳۶

پژوهشکده مهدویت و آینده‌پژوهی

تلفن: ۲ _ ۷۷۴۹۹۷۱ _ ۰۲۵۱

http://www.Monjee.com و http://www.mosleh.org

مرکز تخصصی مهدویت

تلفن: ۷۷۴۹۵۶۵ _ ۷۷۴۴۳۴۱ _ ۷۷۳۷۸۰۱ _ ۷۸۳۳۷۷۰ http://www.mahdi.org

مؤسسه آینده روشن (پژوهشکده مهدویت)

تلفن: ۷۸۴۰۰۸۶ _ ۰۲۵۱ http://www.intizar.ir

مؤسسه تحقیقاتی حضرت ولی عصر(عج)

تلفن: ۷۷۳۵۸۳۱ _ ۰۲۵۱ http://www.Valiasr-aj.com

ص :۱۳۷

شبکه سراسری رادیو معارف فارسی و انگلیسی (برنامههای پرسش و پاسخ)

تلفن: ۲ _ ۲۹۱۰۵۵۱ _ ۰۲۵۱ http://www.radiomaaref.ir

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (پاسخ گویی حوزه نت)

تلفن ۲۱۲۰۲۱۲ _ ۰۲۵۱ http://www.hawzah.net

مجمع جهانی اهل بیت(ع)

تلفن ۴ _ ۲۹۰۲۹۷۲ و ۲۱۳۱۱ _ ۰۲۵۱ http://www.ahl-ul-bait.com

بنیاد بین‌المللی علوم وحیانی اسراء (واحد پاسخ به سؤالات دینی)

تلفن: ۳ _ ۷۷۸۲۰۰۱ _ ۰۲۵۱ http://www.esra.ir

ص :۱۳۸

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹